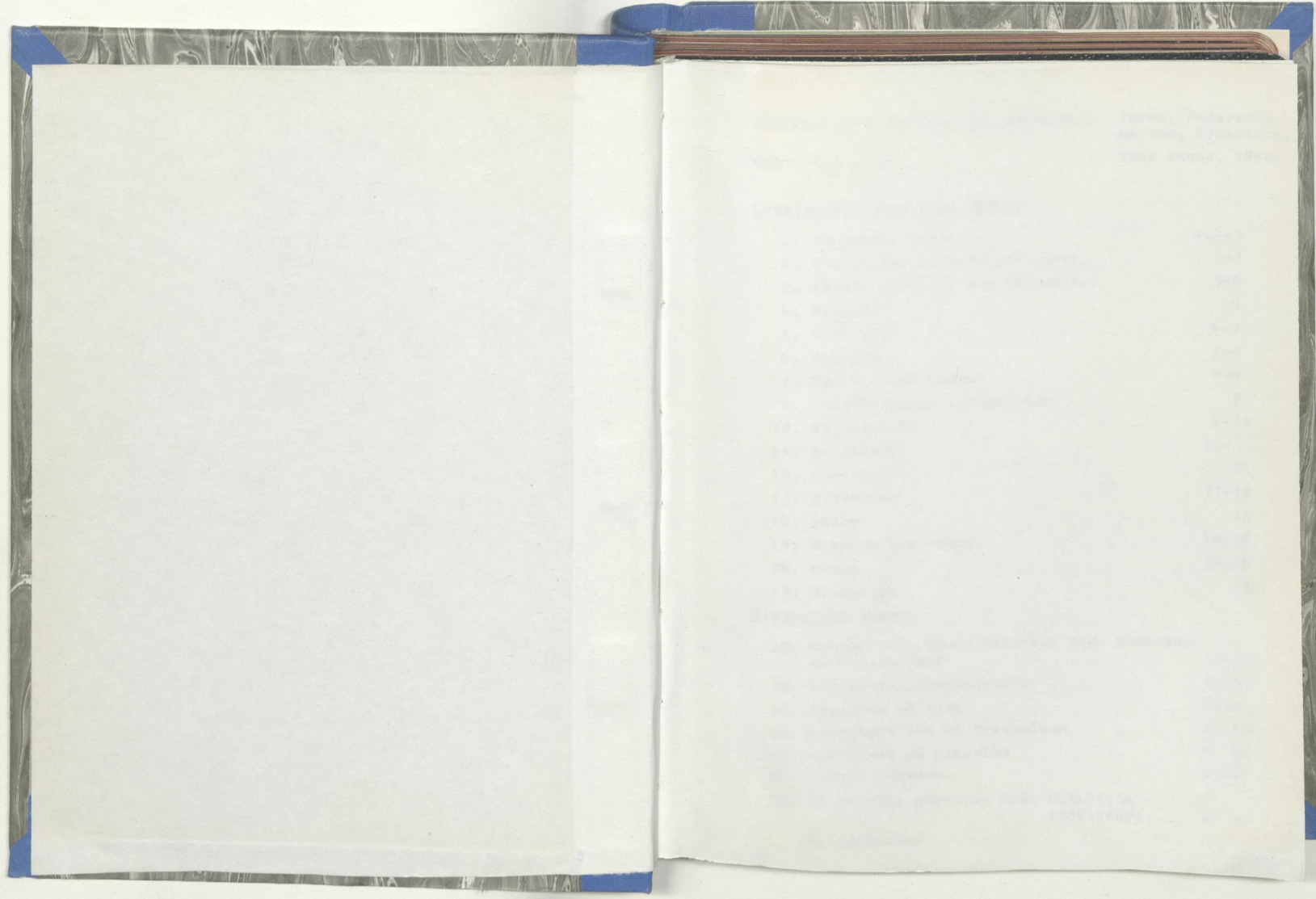

INNEHÅLLSFÖRTECKNING TILL SAMLING 71. Purmo, Pedersöre,
Larsmo, Nykarleby,
Mikrofilm K 11. Erik Finne, 1899.

Lokaltraditioner från Purmo:

1. Om namnet Purmo	s.2-3
2. Siisla och hennes fyra söner	3-5
3. Käcko, Svarfvar och Pärthållar	5-6
4. Kyrparn	6
5. With gård	6-7
6. Nybränn	7-8
7. Tre lustiga bröder	8-9
9. Skogsbygderna (skogsbydja)	9
10. Västerbacka	9-11
11. Kallträsk	11-
12. Stenbacka	11
13. Stormummo	11-12
14. Emaus	12
15. Branden i Nybränn	12-14
16. Lampi	14-16
17. Haapbacka	16

Historiska sägner:

18. Minnen från Stora Ofredens tid. Kosacker och kalfmunkar	17-19
19. Bakugnen i Eldsmolandet	19-20
20. Jungfrun på isen	20-23
21. Kosackgrafven på Ryssholmen	23-24
22. Blodbadet på Finnvist	24-25
23. Anders Persson	25-27
24. De objudna gästerna från With(från 1808-1809)	28-30

fortsättning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING TILL SAMLING 71.
Larimo, Nykarleby.
Erik Ranne, 1899.

Mikrofilm K II.

Lokaliteter från Purmo:

1. Om namnet Purmo
2. Silsilä och hennes fyra söner
3. Käsko, Svalvar och Pärthälar
4. Kyparn
5. With Kärd
6. Nybrän
7. Tre iustika bröder
8. Skogabygderna (skogabygd)
9. Västerväcka
10. Kallitäck
11. Stenbacka
12. Stenmunn
13. Öarna
14. Bränden i Nybrän
15. Lampi
16. Hapbacka

Historiska äfventyr:

18. Minnen från stora Örtedens tid. Kosacker och kallmunkar
19. Bakugnen i Midvinterlandet
20. Jungfrun på isen
21. Kosackerlevn på Ryssholmen
22. Blodbadet på Rinnvist
23. Anders Persson
24. De objudna gästerna från With (från 1808-1809)

Fortsättning

2.

Fortsättning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

25. Skärmytslingar vid Pass (1808-1809) s.30-31

Folksagor och äfventyr:

1. Tå trollä fira bröllope	32-34
2. Belönad godhet och straffad omdska (Purmo landsmål)	34-36
3. Tå rådarä kria (Purmo landsmål)	37
4. Hafsfrun " "	38-40
5. Hin på hafve " "	40-41
6. Hurulejs tobak kom till " "	40-42
7. Om gubbe i måna	42

Räkningar:

1. Anika danika rinken drei	43
2. Anika danika silfver a	43
3. Esseko vesseko lojkon tojkon	43
4. Iron diren Gabriel	43

Gåtor:

1. Brödspaden (Pu)	44
2. Tändrä å tungo "	44
3. Spjelde "	44
4. Kuddjuri å tjickerna (Pu)	44
5. Bastu-un "	44
6. Fotpanno "	44
7. Kudde mä örona, hornä å föträ (Pu)	44
8. På brysti "	44
9. Harfvo "	45
10. Bränvine "	45
11. Humbelrejfvä "	45
12. Tå skoa sömas "	45

fortsättning

Fortsättning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

27. Enkeltvåningar vid Pass (1808-1809) s. 30-31

Folkvisor och kläder:

1. Tå trolig till stillope
2. Heltid bodet och strälad omhaka (Purmo landsmål)
3. Tå tågaris kris (Purmo landsmål)
4. Håstafur
5. Hin på narve
6. Hurlulejs tobak kom till
7. Om kusse i måna

Rimor:

1. Anika dänika rönkon dret
2. Anika dänika siliver a
3. Basoko vassoko löjkon tojkon
4. Iron diron Gortel

Gåtor:

1. Brödsbuden (Pu)
2. Tänds å tunga
3. Spjeld
4. Kuddjurti å tjickerna (Pu)
5. Håstun
6. Polpanno
7. Kuddo må stons, horn å tåst (Pu)
8. På prysti
9. Håstve
10. Bråstve
11. Håstve
12. Tå skos söms

Fortsättning

3.

Fortsättning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

13. Prästn å prädikstola	s.	45
14. Måna		45
15. Klocko		45
16. Håst-ränkrå		45

Ordspråk och ordstäf (upptecknade i Purmo)

16 ordspråk	46

Lokaltraditioner och historiska sägner från Pedersöre.

26. Om Pedersö kyrka	48-63
27. Om Pedersö och Mustasaari	64-65
28. Lappnäs	65-66
29. Pinnonäs	66-68
30. Brännes	68-69
31. Skutnabba hemman	69
32. Staraby	69
33. Svart-Mattas hafvet	69-70
34. Afrättningsplatsen på Sandås	71-76
35. Ormkullbacken	76-77
36. Gref och Förste	77-78
37. Kristola hemman	78
38. Skruf hemman	78
39. Sursikbacka	78
40. Katternö	79-81
41. En Olycklig bröllopsfärd	81-83
42. Hin håle å trolltjälina	84-86
43. Forsby	87
44. Bonde hemman	87
45. Fors hemman	87

Fortsättning

Fortsettning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

42	13. Prästn & prästskola
43	14. Måna
43	15. Klocka
43	16. Huset-Rånke

Ordspråk och ordsälar (upptecknade i Pismo)

46	16. Ordspråk
----	--------------

Lokaltraditioner och historiska sägner från Pedersö.

48-53	26. Om Peders kyrka
54-55	27. Om Peders och Mustasert
55-56	28. Lapparna
56-58	29. Pinnarna
58-59	30. Brännes
59	31. Skutnappa hemman
59	32. Staryby
59-70	33. Svart-Mattas halvet
71-76	34. Alltidsnagelsten på Sandås
76-77	35. Orskullbacken
77-78	36. Öret och förste
78	37. Kristola hemman
78	38. Skof hemman
78	39. Surskbacka
79-81	40. Katterns
81-83	41. En öfverklig bröllopsbänk
84-86	42. Min hälle & trollfjälliga
87	43. Forsby
87	44. Bondo hemman
87	45. Fors hemman

Fortsettning

Fortsettning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

46.	Bur hemman	(Pe)	s.	87
47.	Björn hemman i Forsby	"		88
48.	Josskitt gård	"		88
49.	Stormåns och Lillmåns hemman	"		88-89
50.	Kull hemman	"		89-90
51.	From hemman	"		91
52.	Mård hemman	"		91
53.	Finne hemman i Forsby	"		91
54.	Barkar gård	"		91-92
55.	Kock hemman	"		92
56.	Gunn gården i Forsby	"		92
57.	Dombon	"		92-93
58.	Käll hemman	"		93
59.	Kulligårdsbacken	"		93-94
60.	Wärfverkullsten i Källby skog	"		94

Historiska sägner från Pedersö.

61.	Det blodiga bröllopet	(Pe)		96-97
62.	Förrädaren Kristian Käll (från Stora Ofreden)	(Pe)		98-99
63.	Minnen från 1808 och 1809 års krig.			100-101

Folksagor:

8.	En apokryfisk saga			102-104
9.	Saga om björnen, vargen och räfven	(Pe)		105-107
10.	Saga om björnen och räfven	"		107-109
11.	Gud låter ej gäcka sig	"		109

Ramsor:

5.	Wippa vappa källartrappa	(Pe)		110
6.	Öl & vin i källarn	"		110-111
7.	Millionen. Tie löder (lador) tie stjy-tilar på var lödo	(Pe)		111

Fortsättning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

Gåtor: från Pedersötrakten

17. Gädde	(Pe)	s. 112
18. Mäskoe	"	112
19. Wäggklocko	"	112
20. Ansikte	"	112
21. Tobakspipo emilla tändrä	"	112
22. Härfräskryttjona	"	112
23. Fingrä i fingerhandskar	"	112
24. Och	"	112
25. Solen och snöflingerna	"	112
26. Sagdt	"	112
27. Ullkardningen	"	112

Ordspråk och ordstäf: från Pedersö

13 st. ordspråk	114
-----------------	-----

Skämthistorier och anekdoter: från Pedersö.

1. Prästen och nämndeman	(Pe)	115-116
2. Prästen och bondvärdinnan	"	116-117
3. Hvad säger David	"	117-118
4. Hvarför hon grät	"	118-119
5. Hon tog ej betalt för det	"	119
6. Orsak till giftermål	"	120
7. Satiriskt	"	120
8. Sätten är mångahanda	"	121
9. Många tillbedjare	"	121
10. Sötast i lifvet	"	121

Öknamn, skällsord och härmningar:

11 st. från Pedersö	122-123
fortsättning	

Fortfärlning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

Ordspår och ordstaf: från Pedersö	
17. Gården	112
18. Månske	112
19. Wägskloke	112
20. Ansikte	112
21. Tobaksqipo emilla stundt	112
22. Hvittråttjona	112
23. Fingra i fingerbandekar	112
24. Och	112
25. Solen och andligaform	112
26. Sagde	112
27. Ulltrådnngen	112

Ordspår och ordstaf: från Pedersö

13 st. ordspår

Skämtsrorer och anekdoter: från Pedersö.

Skämtsrorer och anekdoter: från Pedersö.	
1. Frästen och nämndeman	112-116
2. Frästen och bondvärdrinnan	116-117
3. Hwad säger David	117-118
4. Hvarlör hon frät	118-119
5. Hon tog ej betalt för det	119
6. Orsak till giftmål	120
7. Sattiskt	120
8. Sätten för mångahanda	121
9. Många tillbedjare	121
10. Sättet i livet	121

Öknamn, skälörd och hämningar:

11 st. från Pedersö

Fortfärlning

Fortfärlning på innehållsförteckning till SAMLING 71.

Folktro: från Pedersö

1. Om regnbågen	s. 124-126
2. Om molnen	126
3. Om åskan	126-127
4. Om tron att Gud utsett människans livsöde	127
5. Om brännvinet som botemedel	127-128
6. Om binnikemasken, springmask och spolmask	128
7. Om svalors övervintringsplatser	128
8. Om hundens och kattens luktsinne	128
9. Om luften i höga och i låga rum	128-129
10. Ansågs att kunskaper var skadliga	129-130

Vidskepliga seder och bruk i Pedersötrakten:

11. Botemedel mo " fastnase"	131-132
12. Botemedel mot bölder	132-133
13. Botemedel mot vårtor	133
14. Ordsråk om " kråsa"	133
15. Hur man undviker att bli "kråsad"	133-134
16. Botemedel mot tandvärk	134-135
17. Blodstämning	1 135
18. Hur man skyddar sig om man ser en "getingbölja"	135-136
19. Skydd mot humlesting	136
20. Hur man botar fel och sjukdomar hos kreaturen	136
21. Trollkarlen på Kassenäs i Sundby	136-137
22. Hur man botar halta hästar	137
23. Hur man hindrar kon från att sparka vid mjölkningen	137
24. Om korna inte kommer hem om kvällen	137-138

fortfärlning

137-138	24. Om korna inte kommer hem om kvällen
137	23. Hur man hindrar kon från att sprika vid mätningen
137	22. Hur man botar halta hästar
136-137	21. Trollkarlen på Karsnäs i Sundby
136	20. Hur man botar fel och sjukdomar hos kreaturen
136	19. Skydd mot humfästing "Gästgäddan"
135-136	18. Hur man skyddar sig om man ser en "Gästgäddan"
135	17. Bredstämning
134-135	16. Botemedel mot tandvärk
134	15. Hur man undviker att bli "krådd"
133	14. Ordvärk om "krådd"
133	13. Botemedel mot värter
132-133	12. Botemedel mot biter
131-132	11. Botemedel mot "fästare"
129-130	10. Ansågs att kunnaskaper var skadliga
128-129	9. Om luften i bägar och i låga rum
128	8. Om hundens och kattens luktsinne
128	7. Om sällares övervintringsplatser
128	6. Om binikemasken, sprinkmask och spolmask
127-128	5. Om brännvinet som botemedel
127	4. Om tron att Gud utsett människans livsöde
126-127	3. Om åskan
126	2. Om molnen
124-126	1. Om tornbågen

25. Om kalvar inte vill följa med korna i skogen	s.	138
--	----	-----

Lokaltraditioner från Larsmo.

64. Om Larsmos ursprungliga bebyggare,	139
65. Nygrundet i Larsmo skärgård	139-140
66. Rysspotten, träsk i Eugmo by.	140-141
67. Gref hemman	141-142
68. Prov på larsmodialekten	142

Gåtor från Purmo

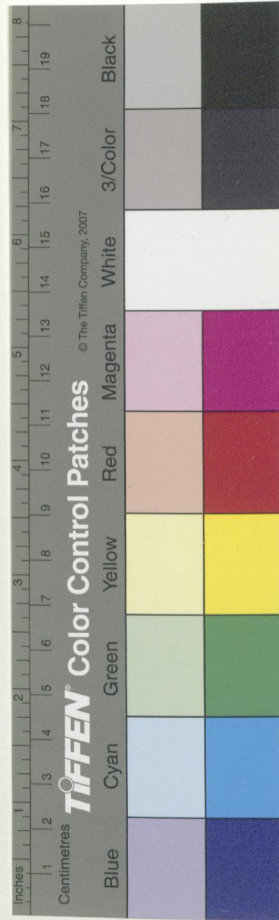
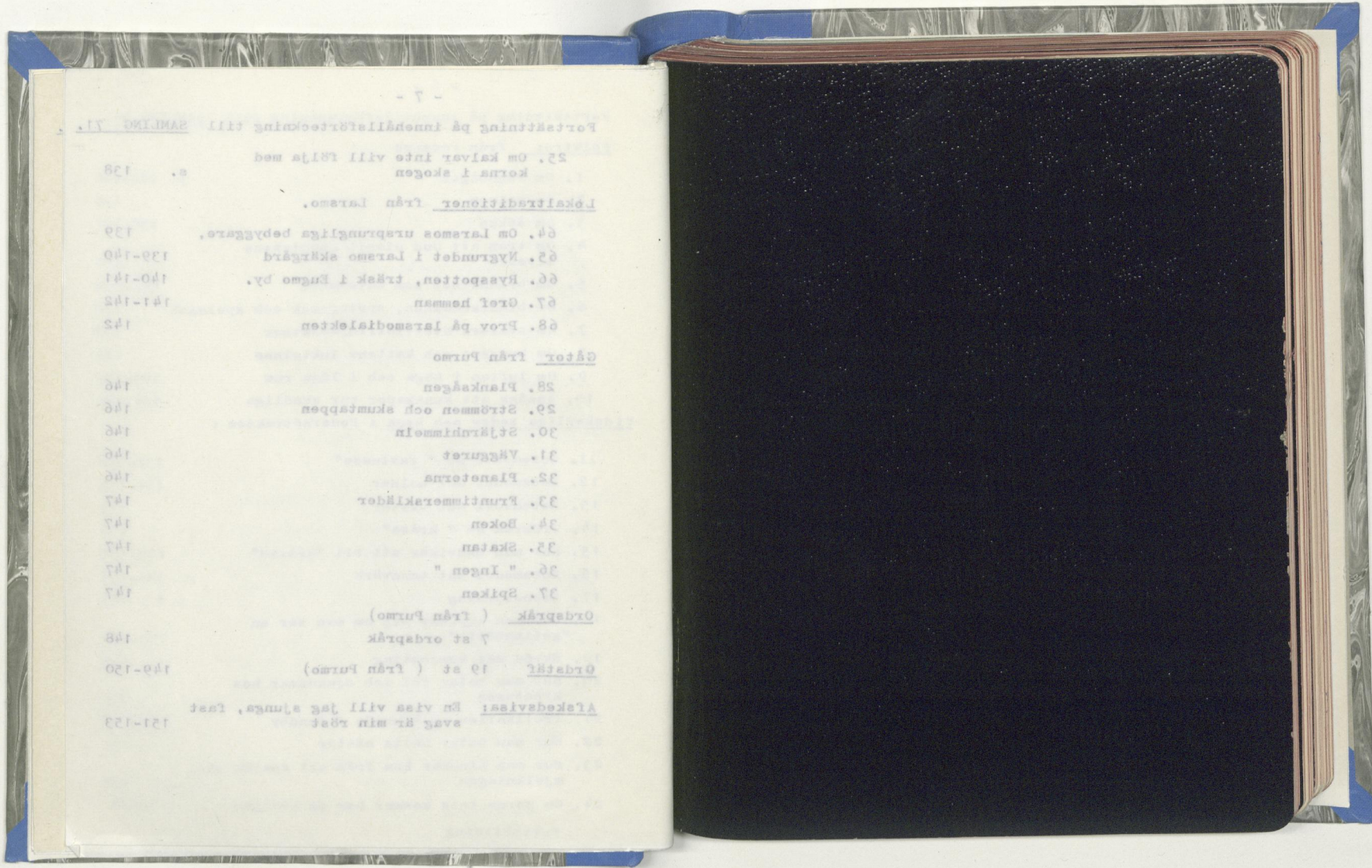
28. Planksågen	146
29. Strömmen och skumtappen	146
30. Stjärnhimmeln	146
31. Vägjuret	146
32. Planeterna	146
33. Fruntimmerskläder	147
34. Boken	147
35. Skatan	147
36. " Ingen "	147
37. Spiken	147

<u>Ordspråk</u> (från Purmo)	
7 st ordspråk	148

<u>Ordstärf</u> 19 st (från Purmo)	149-150
-------------------------------------	---------

<u>Afskedsvisa:</u> En visa vill jag sjunga, fast svag är min röst	151-153
--	---------

14

leg. = kopierad för Folkultursarkivets
folkminnesregister.

Folkloristiska anteckningar,
gjorda i Purmo år 1899
af
Erik Firme.

Se prot. 22. II. 1900.

18. I. 08

I Häftet,
innehållande, Lokaltredition-
er från Purmo, Historiska
sånger, Folksågor och äfventyr,
Ramsor, Gätor, Ordspråk och
Ordstaf.

Kop. S. allt.

2
1
Lokaltraditioner från Tuusula.

Namnet Tuusula kunde ju lätt antagas haf-
va uppstått genom sammansättning af orden
puur och ma, men af vissa omständighe-
ter kan man dock sluta, att namnet
blifvit bildadt af de finska orden puuro
och maa, således Tuusmaa, som af
svensk tunga blifvit förvrängt till
Tuusula. Den af trenne små åar och
af en hel mängd bäckar genomströmda
trakten gör äfven skäl för namnet. Be-
folkningen i Tuusula är, med undantag
af några finska familjer, bosatta i Stock-
holm invid Kortesjärvi sockenstä, svenska
talande. Nötkilliga ortsmän inom kom-
munen, såsom Härmälä, Kautajärvi
och Läckjärvi m. fl. tyda dock på, att
finnar och svenskar i förflutit varit
bosatta om kvararöda. Fåra vissa gårdar
och hemman i Tuusula få sina namn,

Förtälja följande traditioner.

Tisla och hennes fyra söner.

Tisbacka, Purmo kyrkbacke, har tidigast
blifvit bebyggd och odlad af en enka, vid
namn Tisla. Helt hade hon jämt sina
4 söner, Tisack, Knut, Mans och Lars,
öfverflyttat ifrån Sverige, sedan hen-
nes man stupat i krig. Hon var en duk-
tig kvinna samt storrät och stark. Hjäl-
p uppförde hon åt sig ett hörte till bering-
hus. När sönerna blefvo vuxna, började
hon med deras tillhjälp odla jorden och
utdika kärren. Längre bodde dock icke
bröderna tillsammans, innan de gingo
af dem begynte se sig om efter nya
boringplatser. Knuts val föll på en vax-
ter backe, belägen omkring en half mil
söder om Tisbacka. Här begynte han
jämt sin hustru att bygga byggnad
grundläggas ett hem. Hans husfolk kal-
lades Knutsfolk, hvilken benämning öfver-
gick på själva gården, som länge

fröde båda detta namn. Men nu mera
kallas samma gård Storkampr. Häns, basatte
sig å en annan kulle, belägen ungefär
en km söder om Knutsfolk. Hänsfolk kal-
las denna gård vanligen, påstått dess of-
fentliga namn är Håbocka.

Yngsta brodern Lars nedslög sina bo-
pålur å en hög isbrant. Efter honom bär
gården namnet Lasefolk. Sinnerna, som
bodde där i trakten kallade demsamma
Hylänprå, emedan denna gård då ut-
gjorde den sydliga ändpunkten för Of-
verpurmo fj.

En söndag ville Lars gå ut för å hä-
pa på sin granne och broder, Häns,
å Hänsfolk. Men som det då ännu ej
fanns någon banaad väg emellan dessa går-
dar, utan allenast fästigar, påkade
han på vilospår i den djupa furu-
skogen och kunde ej, trots de ifrigaste
bemödanden, hitta fram till brodersgård.
I denna sin olycksamma belägenhet begynn-

te Lars med hög röst ropar: „Måns, ja' ä vill
i då här förhärskade villbrakar!“ Måns, som
höde bröderna rop, skyndade så till skogen
och ledande brödrin till sin gård, som ef-
ter denna händelse erhölet namnet Hillbacka-
arske.

Käcker, Svartvar och Pärthälar.
Längs stränderna af Kerttyski eller Torr-
ån i Turmo ligga tre gårdar på par ki-
lometers afstånd ifrån Isarandora. Den syd-
ligaste af dessa heter Käcker, den mellan-
sta Svartvar och den nordligaste Pär-
thar, för Pärthälar. Nämnda gårdarfti-
digaaste innehafvare voro tre bröder, af
hvilka den äldste var en skicklig svart-
var, som bl. a. plögde tillverka träfat. Den
andre brödrin var svartvaren behjälplig
i ypperst därigenom, att han tillgrade
och urhödade, d. v. s. urhödade fatäm-
nen, och därför fick han beten Häckarn
och den af honom grundlagda gården
Käcker. Tredje brödrin sysselsatte sig
mest med att spjåla pärtor, med hvilka

han lyfte sina äldre bröder vid deras
arbete under de långa vinterkvävarna.
Därför erhö han namnet Pärthävar (Pärth
haldar), hvilket namn äfven öfvergickes
på hans gård.

^{arkiv.} Tjypparn.

Sandberg, hemman i Niderspurmsby, be-
nämndes förson Tjypparn. Detta namn

Detta namn bar gården efter en gam-
mal, lustig gubbe, hvilken någon gång
i tiden bott vid ästranden nedan om
det stället, hvarest gårdens nu är belä-
gen. Gubben, som lifvade sig genom
fiskfångst med nät i Nöppjärvi, plägar
när han gick ut vittja, säga: "Nä ska
ja ga vsta kyrpel ihop nötä min!" Hå-
följt här af fick såväl gubben själf som
hans gård benamnet "Tjypparn" (h. Tjypparn).

^{arkiv.} Witt.

En hem norrmur Purmo kyrkan ligger
i ett naturskönt läge vid ästranden Witt
gård, äfven benämnd Petill. Dess ålota

namn var Rundell, hvars initial, num-
terboken R (R), utgör hemmanets bemärkelse.
På förra hälften af 1700-talet innehades
hela hemmanet af envarsligt khuslöt karl,
vid namn Anders Wilt, vanligen kallad
"Hvitthärögubbe". Efter herrns prästas gårdens
bära namnet Wilt, som sålunda egentli-
gen borde skrivas "Hvit". De fyra bönder,
hvilken nu bygga och bo på denna gård,
äro alla afkomlingar af "Hvitthärögubben".
Medlemmarna af släkten Wilt äro syn-
nerligen många till antalet och bosät-
ta både när och fjärran, och de flesta
khuslötta, med lifliga, blå ögon. De
hafva sålunda icke vansläktats från
sin stamfader.

Nybränn.

Ordet "bränn" förefinnes i icke färre
än sex ortsnamn inom Närke. Dessa
namn äro: Nybränn, Öfro Brännbäck,
Öfto Brännbäck, Hembärn, Bränn
och Bränn. Spoligt är, att de uppräkt-

8
nade namnen härledas sig från den
tiden, då våra förfäders isbåge, snö-
jebruk, hvilket, som bekant är, tillgick
sålunda, att man nedhögg på brän-
de skogen samt sadde i askan. Ny
bränn gård har i fortidens två gånger
nedbrunnit, men hvardera gången
blifvit änyo uppbyggd. Däraf påstås man
net härleda sig.

Om tre lustiga bröder.

Om uppkomsten af hemmansnamnen
Mattjus, Fälpus och Kläpous förtäljes följande
de högst kunniga historia, som dock in-
genting torde hafva med sanningen att
göra.

Iderens tid bodde i Nederpursne
by tre bröder, hvilka ofta nog sinsemel-
lan trätte, hvarvid de gäfvor hvarand-
ra ökrarnas en ful ösed, som ty-
värr härstädes ännu är på modet.
Den ene kallades Mattjus, emedan
han var en vädlig storätare, den

andre Fjåpus eller Fjåpisa, ty hans
älsklingsrätt var fil. Den tredje af brö-
derns hade skabb eller klåda, hvar
för han erbjöd benamnet Klåkus. Dessa
namn, något ändrade, fingo de af dem
grundlagde gårdarna.

Antagligen är Fjåpus och Klåpus förkort-
ningar af namnen Fjåppus och Klåpas. Må-
jus har, enligt hvad af gamla Lemmans-
Landslingar framgår, fått sitt namn
af den första äro, som hette Johan
Mattsson. Den genitiva formen af
namnet Mattsson uttalas nämligen af
i orten boende äldre personer, "Mattsus",
och så kallas gården vanligen.

^{avse} Stogsbygderna (Stogsbygd)
berämnas med ett gemensamt namn
de i närheten af Stöghöjden liggan-
de hemmanen Västerbacka, Österbacka,
Kallträsk och Kalljärvi, hvilka alla höra
till Nederpuru by.

^{avse} Västerbacka kallas vanligen Musikas.

Grundläggaren af Västerbacka hemman
var en man, hemma ifrån förstätt gård
i Forsby af Eldersö socken. Under stora
ofredens tid hade han som liten gosse blif-
vit bortförd till Ryssland, hvarest han kvar-
hölls i slafveri tills han blef en fullvuxen
man, då han lyckades rymma därifrån,
och hittade afven till sitt barndams hem.
Hans moder lifde där ännu, men icke
ens han igenkände sin förlorade son.
Litt modersmål hade han alldeles glömt.
För att göra sig igenkänd af sin mo-
der, pekade han på ett ärn i sin kind
samt därefter på en i gårdsplanen
befintlig sten. Modern, som nu af-
ven drog sig till minnes, att hennes län-
ge begråta son, som liten gosse föll
och stötte sin kind mot ifråga varande
sten, igenkände nu ~~sin~~ son hvorm.
Sedermärka kände han sig i Väster-
backa, som då var en vild skogstrakt. Nu-
schikt kallade han sig och därför började

man kalla Hans gård Musikas.

11

Kallträsk benämnes Napi. Det sist-
nämnda namnet bär gården i anledning
däraf, att dess grundläggare varit hem-
ma ifrån Napisen i Pedersö socken.
Tidigare bodde samme person en kort
tid vid stranden af Napijärvi, ett
träsk i närheten af Raak hemman i Me-
larpurmo.

"Fära tö li' Napi, östa sit i skape,"
är ett i Paroni ofta använt uttåg
ordtåg.

Kenbacka bär i dagligt tal namn. ark.
Det Skutas, hvilket senare namn hem-
manet erhållit däraf, att dess första
äbo varit en bonde från Skutnäs i
Pedersö.

Stormummo

Stormjärvi hemman, beläget vid en gr-
af samma namn i Melarpurmo by, grund-
lades af en ovanligt storväxt och stark
kvinnor, vanligen kallad Stormummo.

Hennes man lär ha varit mycket illa,
och sjuklig, warför han, då de om bröl-
larna återvände ifrån sitt arbete, plä-
gade bära sin kära gubbe i för-
kläddet.

I Kornjärvi finnes en mycket gam-
mal ria, som säges vara upptimrad af
Kornusmo.

Emaus.

Tid pass 60 stadiers väg, d. v. s. något
öfver en nymil, söder om Purmo kyr-
ka finnes i Öfverpurmo by ett hemman
med namnet Emaus.

För lång tid tillbaka anlände hit en man
ända ifrån Tornio. Han grundade här
ett nybygge, som han kallade Emaus, i
medan han här i likhet med Kristi lär-
jungar fann hvila och vederkvickelse
efter sin vandring.

Branden i Nybrånn.

Angående den förut omtalade eldsvådan
i Nybrånn berättas följande egensinniga

Historias, som på sitt sätt söker förklara, hur
 nu hemmansnamnen Nybränu, Raak och Kläp-
 pus samt Bors appetat. För mycket lång
 tid tillbaka härjade i nordliga delen af
 Lederpurmaby en fruktansvärd skogseld,
 som äfven lade Nybränu gård i aska. Dess
 olyckliga invånare flydde hals öfver hufvud
 söderut för att rädda lifet. Men den starka
 nordoststormen jagade de hamska eldkammar-
 na åt samma håll. Liket raketer sprungo
 de dödsstrända människorna förbi sin
 närmaste granngård. Därpå erhöi den går-
 den namnet Raaket, numera förändrat till
 Raak. Rundtomkring nysomrunda gård
 nedbrann äfven skogen. I följd härpå var det
 mycket hött om brönen i gården, som se-
 dan den tiden vanligen benämnes Skiftsfält.
 Vid Kläpus vågade de arma flyktlingar-
 na äntligen släppa och klädda sig råd-
 villas i hufvudet. Af denna enkla omstän-
 dighet erhöi gården namnet Kläpus. Efter
 en stunds öfverläggning beslöt de att fört-

sätta färdens till Bonds. Här begynte de 14
hugga en bred gata eller öppning genom
skogen och sätta därigenom likasom en
bom för eldens härjande framfart. Till
följd häraf kallas Bonds ofta nog Bom-
sar.

Lampi.

På gränsen emellan Öfverpurma och 11
Nederpurma byar ligger emellan landsvä-
gen och Purmajoki en liten men djup
sjö, kallad Lampi, hvilket namn på
svenska betyder träsk. Här såges en stor
kopparkeista, fylld med pengar, vara
nedsänkt. Dessa skatter levades troget
utaf sjöräddarna.

En gång lår det ha lyckats två herrar
att få kistan lyftad af en vatterbrynet, men
i detsamma hade en stor, svart tjur kom-
mit susande emot dem, hvar af hvararna
kläppte så förskräckt, att de sprungit sin-
n väg, medan kistan öter försvann i djup-
et.

En annan gång hade en af de för. 15
ad omnämnda karlarna gått natttid till Lam-
pi och tillsport sjöräddaren: "Hvad skall jag
göra för att få dina pengar?" Ur
djupet erhöles han följande svar: "Lig på
hufvudet i tre timmars tid på botten af
Lampi, kör hvaröfver med ett dyggs gam-
malt fjöl på nätagammal is samt es att vat-
ter hånfrån med en bottenlös skopa. När
du uppfyllt dessa tre villkor, skola pen-
gar tillhöra dig." Med detta besked gick
karlen sorgsen sin väg. - En i närheten
boende hemmansegare lår flera gånger
natttid blifvit uppvaktad af sjöräddaren,
som uppmanat honom följa sig för att afhäm-
ta de stora skatterna. Sista gången
detta skedde, hade sjöräddaren sagt: "Det
är nu för sista gången jag erbjuder dig
de i Lampi gömda pengarna, hvilka
egentligen tillhöra dig såsom arf i främ-
na afsonnade föder; men om du nu icke
kommer och tager ditt arf i besittning,

så behåller jag detsamma till evig tid. Men
borden vågade inte följa sjöräddarna,
hvaran skatterna således ännu befinna
sig i gott förvar på botten af Lampi.
Det anförda jänte mycket annat berättas
om detta märkvärdiga ställe och tros af
mången.

Haapabacka.

I Öfersjöby ligger en hemman, som
kallas Haapabacka. Grundläggaren af detta
hemman lär ha varit en lång gånglig
ringgubbe, som kallades "Haapabackadotter"
rämblin, emedan han bodde i en badstuga.

Historiska sägner från Färne.

Minnen från stora opredens tid.

13

"Kasackar" och "Kalmunkar."

De två första århonderna af 1600 talet
ha i Finlands häfder fått namnet sto-
ra opredens tid. År 1574 hem söktes af-
ven dessa rejder af krigets ödeläggel-
ser. Med djurisk grymhet förrögs
sanna fram här såväl som annor-
städes i landet. Hvarken ålder eller
kön skönades. Limmorna skändades
och misshandlades på det gräsligaste
sätt. En mycket vanlig tortyr, hvilken
mödrar underkastades, innan de mör-
dades af de råa soldaterna, bestod däri,
att deras bröst lösskuros och sattes i mun-
nen på dibarnen, hvilka stundom spets-
sades på gärdstörar eller och kastades
ut på marken för att där hjälplöst omkom-
ma af hunger och köld. Friska och väl-
skapade, kalmunkar och fullvuxna ynglingar.

gar och jungfrur bortfördes till Ryss-
land, medan de lytta och sjukliga van-
ligen dödades. Allt, hvad som hade
hälst något värde, bortstals. De allra
flesta gårdar brändes. Böndernas
bestyr nedslagtades, hvarhålet de af
fjenden anträffades. Somliga furmo-
bor gånge sig i stillgångliga stogs-
marker, hvarst en stor del föll offer
för roddur och hungersnöd, andra
äter flydde öfver till Sverige. De, som
fökt sin tillflykt i de djupa ensliga
skogarna, voro icke alls säkra för ko-
pahernas och "kalmmunkarnas" hemsö-
kelser. "Kalmmunkarna" voro, så påstås
det, vidunderliga varelser, hvilka voro
alldeles ludna samt hade så stor mun,
att den sträckte sig från det ena örat
till det andra. Menniskokött lär ha ut-
gjort deras föda. Med sitt skarpa vä-
derhorn uppsparade de flyktingarna i skog-
arna. — Så långt sagan.

De vidunderliga "kalpmunkarna" va- 19
ro tvifvelsutan kalmyker, ett halfvildt
mongoliskt folk, som bebod trakten e-
mellan Floden Don och Kaspiska
hafvet i sydöstra delen af europeis-
ka Ryssland.

Bakugnen i Eldomlandet. 14

I Kläpus skogsstifte finnes en af sam-
ska härr omgifven skogsbacke, kallad
Eldomlandet. Här hade folk ifrån Styr-
brunn, Racke, Kläpus, Bonäs och Sandberg
under stora ofredens tid sökt sig en tillflykts-
ort undan krigets färor. Ett stort pörla,
i hvars mit befann sig en af grästen
uppförd bakugn, utgjorde deras bostad.
En dag anlände dit sex kosaker, och
ville med våld tränga sig in i pörlan.
Här det ej lyckades dem att slippa
in genom dörren, klöf två kosaker
upp på taket, hvarst de började riva
hål i afsigt att den vägen praktisera sig in.

28
Då fattade karlarna, som befunno
sig därinne, ett förtviflat beslut. På
en gång rusade de alla mot dörren,
så att denna nedföll. Manövern lyckas
äfvén så väl, att tre af kosakerna
kommo under dörren samt blefvo ihjältrampade.
De tre öfriga kosakerna blefvo
därpå ihjälskjutna. Äfvén hästarna
delade samma öde, på det att intet
spår af gärningen skulle kunna
upptäckas.

Krakugnen i Eldsmolauet kvar-
står ännu i dag såsom ett minne
ifrån den tid, "då kriget röt från
dal till dal."

Striderna på isen.

15
Hösten 1774 uppehöll sig par total kosaker
några dagars tid i Raab
hemman i Lederpurmoky. Här kala-
sade de likt utsvultna vargar på bö-
dernas spannmål och flockreatur, hvilka

alla blefvo nedslaktade. Gårdens invä-
nare, som bodde i Eldsmolandet, le-
do brist på lifsnödenluten. I sin nöd
passade bönderna på och tillgreps sig
bröd och kött nattetid utaf det förråd,
som kosakerna med krigets omenski-
ga händer tillräddat sig. I en sådant far-
ligt ströflåg, som verkställdes en stjärn-
klar nat, deltog en gång en mycket vä-
ker femton årig flicka, dotter till en af
bönderna från Raab. Försiktigt smög
sig sällskapet till den nedanför gården
i Rakforen belägna grarnen, i hvilken
en kosak som bäst var sysselsatt med
att mala råg. Sakta smög sig flickan
ner i grarnen samt började fylla sin
säck med mjöl, men han blef på bar-
gärning ertappad af mjölwaren, hvil-
ken blef i hög grad öfvervaskad och
förtjust i den sköna tjufven. Likt kattor
som kastar sig öfver sparfen, när denne
plockar frön på marken, ville kosaken

22
dorta sig öfver och gripas den fagra
ungman, men snabb som en pil var
hon försvunnen ut genom grändörrens
samt började springa allt hvad hon
förmådde längs åstranden, ibrigt förföljd
af kosaken, som ansträngde sig af alla
krafter för att få tag i det rbara by-
tet. Slutligen, då han märkte, att hen-
nes krafter började svika, kastade hon
sig, uppgifvande ett hjärtsligt nödröp,
ut på den svaga isbryggan, som betäck-
te ön. Eftur isen fastlöst knakade,
hoppbar den dock hennes spåda gestot,
så att hon välbehånen lyckades komma
öfver till motsatta stranden. Den kosa-
ken riskerade ej försöket att följa exemp-
let. Nu var äfven hämnadens timme
slagen för förföljaren; ty i nästa ögon-
blick frammanade en ståtlig yngling, som
med ett knifstyg förpassade steppens vil-
de som till sällare jagtmarker. Ynglin-
gen var jungfruns "hjärtas kung," som ilat

efter fläckjägaren och nu utbräde bla-
dig hämnd på den, som velat krän-
ka hans oskyldiga unge och sköna
brud.

23

Kosackegraven på Styssholmen.

16

Under det de ryska kosackerna plundra-
de och brände Styssholms gård, samla-
de sig några Nederpinnbyarmän be-
väpnade med flintläsgevär och spjut, i
en emellan Styssholm och Raab belägen
skogsbakke, kallad Rakabakke. Uppställda
i den tätta skogen på båda sidorna
af den öfver bakken ledande lands-
vägen, inväntade de behjärtade odalmän-
nen fiendens ankomst. Längre behöfve
de icke håller vänta, innan en min-
dre kosackgräddan, försiktigt spanande
och spjande, närmande sig stället. En
gevärssalva smattrade emellan buskar
och stenar, och alla 9 kosackerna lägo ka-
dande i sitt blod på landsvägen. Deras

lik blefvo genast nedgräfdas i en
holme i den invid valplatsen flytan- 24
de Furmo ån. Stället kallas än i dag
"Kosakgravnen på Ryssholmen."

Blodbadet på Finnvist. 17

Här ryssarna hösten 1714 anlände
till Öfverpurmo by, flydde en del, i
synnerhet invävarne från Slipgård,
till Finnvist, en skogsbacke, belägen
cirka en half mil söder om Härkö hem-
man. Här invid stranden af Herttjoki
fanns en port, i hvilket de togo sin
bostad. Men tre kosakers hade
följt flyktningarnes spår och kommo
i sporrsträck ridande till stället. En
af händerna aflossade emot dem
ett skott, som fälde den främst ri-
dande kosaken till marken. Genast
vände de öfriga tillbaka, men åter
kommo snart med talrikt följe. De
anstälde dessa ett förfärligt blodbad.

De stackars flyktningarna blefvo
gräsligt toterade, samt slutligen dö- 25
dade af de grymma kosakerna.
Liken kastades sedan i Kertuzjehs
bäljar.

Anders Persson.

Bland de ynglingar, hvilka under
stora ofredens tid härifrån bortfördes till 18
Ryssland, var en med namnet Anders
Persson från Lassfalle i Öfersjöns
by. Sedan han under förloppet af
några år nödgats släpas i rysk
krigstjänst, blef längtan efter fri-
het och fosterland honom för mycket
öfvermåktig, hvarför han beslöt att
rymma. Hans rymmarfärd var my-
cket äfventyrlig. Ofta var han där-
under nära därnär att blifva fång-
lad eller dödad af polismyndigheterna.
Men Anders Persson hade en-
ligt hvad det påstas, förmågan att

förvillat folks ögon och göra sig
osynlig, när helst det behagades
honam. Detta underverk gjorde han
med tillhjälp af en s.k. "korpsten".
Så kallad en liten, hvit, underbar
sten, hvilken korpens säges förvara
i sitt bo, som därigenom blir osyn-
ligt för alla varelsers ögon, utom
för hans egna. Efter sin lång-
variga resa, hvareunder han
genomströfvade Jhommingariken
(måkända genom ^{Polen} Ryckland, Danmark
och Sverige) kom han slutligen
till sitt sköplade hem i Lassfolk.
Här begynte han att iänya odla
de härjade fätten samt uppföra
åt sig en ny gård. Genom idigt
arbete och sparsamhet lyckades
han snart slutet af sin på under-
bara skiftet rika lefnad komma
sig upp till ett ej obetydligt välstånd
Forutom den redan omnämnda

hvarstänem" sådes Anders Persson
vara i besittning af en hingest, som
benämndes "slagruta." Med tillhjälp
af denna kunde han upptäcka
förborgade skatten. Dessutom ägde
han en "förmögenhetsgrepe," med hvil-
ken han samlade åt sig förmögen-
het. Ofvanomtalade & hemlighetsfulla
föremål har Anders Persson före
sin död ha gömt någonstädes i jor-
den i Lassfolk; men ingen har
ännu funnit detta gömställe.

En höstaften, då han var syssel-
sat med att elda ringnen, träffa-
des han af ett slaganföd och dog;
men hans minne förläpper i någon

De objudna gästerna på Vitt.
Minnen från 1808 och 1809 års krig. 28

Under "Finlands sista strid" åren 1808-9 besöktes åfven Parmo af åtskelliga kosaker, hvilka på några ställen gjorde sig skyldiga till plundring och annat ofog.

En del af befolkningen, isynnerhet kvinnor och barn, flyttade då till Storgarna för att där få bo i säkerhet. De modigaste männen stannade dock hemma, afväntande fiendens ankomst.

En dag kommo tre kosaker till Vitt hemman i Nederparmo by och gingo bårdus in i den största af de tre bondgårdar, som på den tiden funnos därestädes. Gårdens husbonde, Anders Vitt, vanligen kallad "Storhvitén", emedan han var en stor och groftbyggd karl, satte lugnt vid bordet och åt sin kost, då de objudna gästerna inträdde.

slugan. Ensam hade han stannat
hemma, medan det öfriga gårdsfol-
ket hade, varskodda om faran, begif-
vit sig bort från gården. Kosakerna
began genast undersöka alla vink-
lar och vrår i huset. Penningar
ville de helst ha, men dessa
hade husbonden, försiktigt nog, gömt
bort. Slutligen ställde sig en af
kosakerna ~~så~~ som vakt vid dö-
rrar, medan de andra båda gin-
go fram till husbonden och sök-
te genom vilda åtbörder och hotel-
ser förmå honom att gifva sig
penningar. När han icke ville
gifva dem hvad de begärde, togo
de båda kosakerna honom en i
hvardera armen, ledde honom ut
och ställde honom med hufvudet
i stallsgluggen samt hotade att hals-
hugga honom, ifall han ej skulle gif-
va dem alla sina pengar. Han gaf

dem då 4 kopparplåtar, hvilka
han uppgräfvde ur et gömställe. Un-
der tiden kosakerna betraktades
mynten, tillade Anders Kith i väg
emellan uthus och gårdesgårdar samt
lyskades sålunda helskinnad und-
komma sina ~~sina~~ skjutna, far-
liga gäster. Anders Kith, som
vid den tiden var en 20-årig yng-
ling, uppmäddde en hög ålder. Ofta
omtalade han på sin ålderdom
denna händelse, samt plögade
äfven tillägga: "Det skulle ha va-
rit för mig en smäsa, att gifva de
båda, som handterade mig, et kok-
stryk; men den tredje räddes jag
för, emedan han sig grym ut."

Skärmytslingen vid Pass.

En annan gång kommo par kosaker
till Pass hemman i Lederfurmo by.
Här ville de med våld taga sig ut,

men gårdens husbonde grep tag i eld-
gaffeln och sade: "jår kommer inga
jeter." Där uppstod ett blodigt slags-
mål emellan kosakerna och gårdens
karlar, hvarvid den ene af kosaka-
na satte lifvet till. Den andre
ilade skyndsamt bort, men återkom
snart i sällskap med andra och skräf-
de hämmad genom att sticka gården
i brand. Men gårdsfolket hade dessför-
innan försatt sig i säkerhet.

Anm. Enligt hvad jag senare hört af
andra, har ej denna händelse inträffat
under sistas finska kriget, utan tidi-
gar - möjligen under stora abedens
tid.

Folksagor och äfventyr.

32

reg. Tä trollä fira bröllops.

Ejn bond vistast för längha tid
tikaka i värden i skog i bränd
potasko. Bäst som ha sjött om
elden, kyrka a hör huru hä twiske
i tassla emilla träd a sa: "Kom
ti bröllops at fridasgräddi klokonie!"
Hä va trollä, som bjöd ti bröllops.
Tä sken ä vara lustat ti vara me,
tänkt gubbe, som int just var na rödd
af sä. "Fär ja hämn na?" fråga a
"Jo, bara dö klocko 12 om fridasnatta
Här 3 hugg me yxklattje på hätt bjer-
ge, som ä jör nära til, så slipper
dö na in", svara bjergetrolle. Bonden gick
djina väje ti prästen ästa funder om
satja. Prästen gaf a na lite mättvarer
vin a ba a ti spik xadroppor af hä i maten,

33

som trollä sken äta på bröllopet. På
hate föresätta tven gick bonden till
ä slo må yklatte till hugg, som
hå va sagot ä varot instäkt i en va-
kera bröllopsal. Där varot de lika
väl emottä, som en präst i helve-
te, ä där sate spelman ve balle ä
spela, ä ti ar dansa dansa ä
hadd så hjärtans rolit. Så di
sken byri rejdt till bröllopsmeddan,
ba band, at ha sken på vara tocke,
ä hä gick trollä in på. Oförmäkt
spiltt ä några droppor vin i maten.
Täräf varot trollä så i slykfyllt, så
int visst ti mahanda, hva di huld
på, utan ti byrja trät ä rifvas ä
släas in emellan. Ti slut så sa en
af trollä: „Hä ä hate karn, som vi
ha slarfa hi, som rår för de här
krakele, ä tärfor ä hä bäst ä la-
gar så jävifrån si fort som möglit.“
Brögumme gick hä ä sa åt bond,

hå a sku laga så bort. Men a
svara: „Int vil ja ga fönn bröl-
lope ä öfverstäje: - Bära dö gar
nö; sa brögumme, så ska dö få
så mytje pängar, som dö orkar
bära. Så to a fram sju säck
ä öst ti nie skoplar silfvermynt
ä gaf sättje åt bondn, som lag a
ja på ryddje ä gick nöjd ä glad
hejm.

reg. Belönad godhet och straffad ondsk.

(Enno sprätje)

Ejtt samargvöld händ ä så tä sju
bondmatmor ä pego hemmas kom från
kasto, så lag sju stora läsko(nad-
da) i väje dejras. Matmor sa åt pe-
go: „Skä ihäl hote.“ Men pego, som
var sju besjetit mennisk, to me
händra i läsko ä lyfta änar ur
väje. Så pego sejnart om gvölde
fukt systorna isrän så gjorot, så kom
ber sju lilla kar i kamarn hen-

nas ä' säjr ät enar: "Bara dö som
hasteast kamber ti, tär ja' bor, sä
ska' dö få sä mytje pengar, ät dö
int behöfver tjen' na flejr är."
- "Nä, hva' godt ha' ja' gjort, tär ja,
skew vara värd ti få sä mytje pengar.
fräga flickor, smät häpin. - Jo, tö ha
fräsa tjärnjä min från dö, tär
matmor din befällt dä ti slå ihä
änar, svaras husrädarn.

Ti slut mästa peger föli me a ge-
nom tjällarluka, ä tär de gick ej
bäta, sä kom de in i ejt grannä
rym, tär ejv kvinno läg, som nys
hadd fätt bän. Nö ska dö få belö-
ning för din godhet, sä rävarn
ä räkt ät enar ejv stora päsa,
fylld me' pengar. Flickor sä, ät
ingenting vill ha för säte hlä be-
svär. Tär int o' tö penga, som a vild
ge enar, sä gaf ä tär kånor (spä-
nor) ät enar ä sä: "Tömde ska dö

gräva ner i gata, under fönstret,
 i tar ska de lata dem ligg i tre
 dagars tid, innan de tar dem tar-
 ifrån, i så ska de spill några mjölk-
 droppor i försturaga kvarnen gäld,
 så de får ti mjölka. "Sågo jol
 som rådarne befällt, i ti östgräva
 opp konorna, så hitta i tri gull-
 bägarer.

Dränje märkt en gang, så pego
 spilt några mjölkdroppor i försturaga,
 i så to ha i spilt ti en varm
 vattusko. Sama gvalde kom rå-
 darn ti pego i råma i så. Ha
 ha de bränd opp bami met, iställe
 för ha de sken ge i mat. "Sutva
 ha ja, utav dränje, som spilt varm
 vatten i råga, svare flickor. Så sa
 rådarne: "Sara nö kort järifrån, för
 ha gav snart på tok me' dahär gälv."
 Pego to set pick i park i rejst. Men
 några dagar bekatt, brann gälv opp.

reg. Tä räddarä kria.
(Parma dialekt).

37

Ej en bond, som var groft mytje styldo, låg ejw samardw i skugga ä twi la mädan. Bäst ha låg ä fundera på hote stor skuldä sin, så kom ber husrädarw ä säjr ät a: „Töska djinast ga ästa smid ät mä sjur knifvar ti vapen ät mä sjölf ä pojks muw, för hä ha wali krie emilla husrädarä ä skogsrädarä nö. No ska tö jä betalt för besvärä dätt, bara tö lägger knifva i hote skäpi, som står i pägä öv balsända.“ Bondw, som tillika var smed, gjol hva rädarw befallt. Tä a äro ~~marra~~ skäda i skäpi pätt, så var hä full mä pengas. Tö betala ha bort ätt, hva a var styldo, ä hä äm slapp mytje pengas äf. Men san hä tin hä ä finsta så liti äf husrädarna ä skogsrädarna. Läbert mästa di döo hwarar i krie.

reg.

Hafsprun.
(Turmo. dialekt).

39

Tä ijt stjepp segla ejw sa ut på
hafve, händ ä sä at hä städd höjt
hastet ä lustet. Sjöfältje varöt förskräckt
ä trodd hä förtye sken ha slöte i fjös.
je. Allihop rusa af opp på dätje,
ä tä di kom ti, sto tär ejw kvinno,
som framtill var sä obart grant kläd,
men bakpä hadd hä fjälla ä linorna
jussom ejw fiste. Hä var Hafsprun.
Ha gick fram ti kaptejn ä fråga,
an hä sken int fjä föli mä ti Rom,
föfartye sken fara ti. Kaptejn hys-
ta int ana äm lofra, för ha tänkt
at annors kan hä ga göulot på rej-
so. "Kra ska dö jära ti Rom?"
fräga kaptejn. — "Ja ska ästa ska
da, tä ha gambäln far af mä på
vi," svara hafsprun. Tä äli kom fram
ti Rom, sä förvann hon. Sama dan

dödd präfri.

San fartyge hadd lassa i lasta
å var färdi ti byri segäl, kom
ho igen i fråga, om int ho sken
fä föli mä. Kaptejn got lofva.
Nå fol stjepe mä toka fort, så in
om ejn lilla stond var di ver sama
ställe, där hapsruu ti först kom på,
i ta stödd hä ~~na stäma~~ ställa. Ho
ba kaptejn ti föli mä så ti, där ho
kodd. Men int frysta ha fara, utan
ha ba kottje ti fara, i ha fol. Där
ner i hafve var ejt storä slott, som
hadd så obart mang salar. Ejn
stora sal var full mä guldpengar
i silfverpenngar i ädilstejnar. Na
gaf ho a ejn peningspåsa, som var
så tung, att ha vila int ork bära
a. San fört ho var ti stjepe libak.
Kaptejn vila ha penga af sin, i
ta int ha fick na, kasta ha kottje
i hafri. Men ta byrja hä storm så

Förskrättjelit, så stjeppi huld på
sjunkit. Já kasta hafsfurru kottje 40
askada upp på döttje, á sná sama
sluta há ti storm. Átt hoga ganga
trysta int kaptajn göra na gátit
á kottje, som ti slut vart ti kapt-
tejn på egit farty á gjol mang
lykeli sjöreisur.

reg Hinn på hafve.

Ejn gang, tá ejtt farty på vög
ti Hull i England segla öfver hörd
sjön, kom hin onds kóränd i vagn
oná trá hástar fyr. Má sama hámta
fartye frága kaptajn, som var ejn
frimurar: „Hvart ha dö nó viri?“
„Ja har viri ti Hull ásta hámt
ejn bgar, som har baka röt, men
sáld bröt, svára hin á fol fram,
má ejn hiskeli fart. Já fartye kom
ti Hull, begrafta di ejn bgar tár,

som var groft rik ä var primurar.

41

reg. Hurulejs tobak kom til.

6

avsk.

Sibylla hejtt ejn kvinna, som all
männisjor var arg på, sålång holeft
for ho bruka förespä olyckor. Men
ho bruka påsta, att tä ho sku dö, så
sku sir påfvä hennas vär opp ejn
planto, som bä karar ä kvinnor
sku älske. Tä o dödd, så lag di ä
nar ä gruf i kisto ä gräfd ärar
i jola. Ejn lilla tid bakät byrja
ejt gröna blad vär opp ifrån hä
ställe, som Sibylla hadd talat om.

Ejn gambälä fjätling var nyfittji
ti tä en bälä af häti blod ä
smaka, men int smaka hä na bra.
Falla fall to ho ä lag ejn smula
ästa torkaspä spion. San knära ho
sonder ä ä stoppa i näsa. Så prusta o
ä proppa mä sama, ä tä sa ho; ähä, hä

gick tillbaka!" På lå sätti kom tobak
till.

reg.

Om gubbe i måna.

Hå var en gang en gubb å en
tjåling, som bruka knapar å stjåla.
På di en vinternåt sku bryt så
in i tjörke, tjina måna, så di
var rädd hå fattje sku si dem. Så
ska gå ästa tjera måna, så tjålin
jä åt gubbe. Hå to tjeroptyso å
suddn å kleff opp i tjörktorne
å måra ti tjera måna. Men lå
hå kom ti tuppe, märkt lå, å
suddskafte var för stäcke, å lå svol
å. Men lå sku inte bordsjä-
ra, för må lå sama dro må-
na å till så, å låv star gub-
be ännu må tjeroptyso sin å
stjåms.

neg. Ramsor. *Räknings*

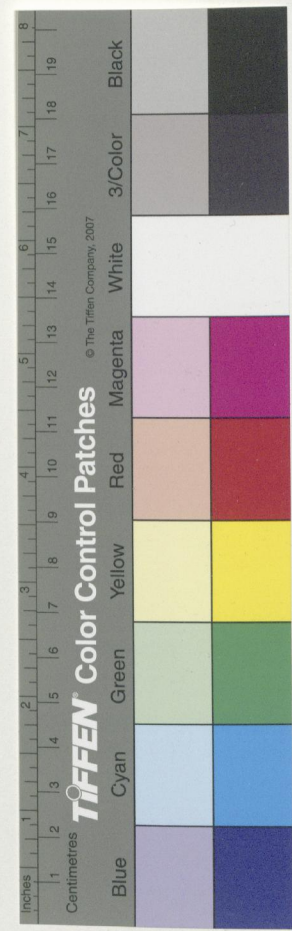
43

Anika danika rinkan dieci
Källa fyra fem o. sex
Bim bam putn stång
Hoksan poksan tullå tittå 1
Tämä pois ut.

neg. Anika danika silvera
Gick igenom silversta
Alla veckor före jul,
Dansa Anna Brita brud 2
Knut jul. ut.

neg. Esseko resseko lojkekun tojkekun
Simpele sumpele mutti onaa
Tämä tikku rutti pois. 3

neg. Fran diwon Gabriel.
Josef var en dristig man.
Han drack så röven sprack.
Gå till din vålinga dryck!

Gåtor.

✓ Langstaka-stjart far i bjärje, ästa
värp.

(Brödspaden & Bröskåtor).

✓ Föusi full må hvit kuddor ä röa stillar.
(Tändrä ä tunga).

✓ Svarta lapp mitta varmt ä kallt.
(Spjelde).

✓ Fyra systor på ett dunbolster gråter
morn ä kväld.

(Kuddjuri ä tjickarna).

✓ Svarta ot, dricker så mycke hafar.
(Basturur).

✓ Tri föter ä pumpo bakat.
(Fotpanno).

✓ Fyra star ä fyra gar, ä ejn bliskar
bakat.

(Kuddor må örna, hornä ä fötra).

✓ Kvan mölas all pålsar?

(På bystle).

9 Oppför backa ä ner för backa,
tietta tinnar i nacka.

(Härfvo).

10 Oppför kopparbacka ä nerför kop-
parbacka, penninga i landsfördärf.

(Bränvine).

11 Hvem löjper längen än väje påckera
(Humbelreiffvä).

12 Ivin drar lin äkring trä genom få.
(Tå skoa sömas).

13 Eju svarta hund star i skäpi ä
ställder ä vil ha mat; ju mejr ha
fär ju mejr vil ä ha.

(Prästn på prädhstola).

14 Hvem är hä, som skädar snejöt
på allt folk?

(Mäna).

15 Hvem vakar, tä ader saffer?

(Höjko).

16 Krokot läjld ä krokot värt.

Längren ständom på pinne ä ständom på spinn.

(Kästränkra).

Kob. Wm.

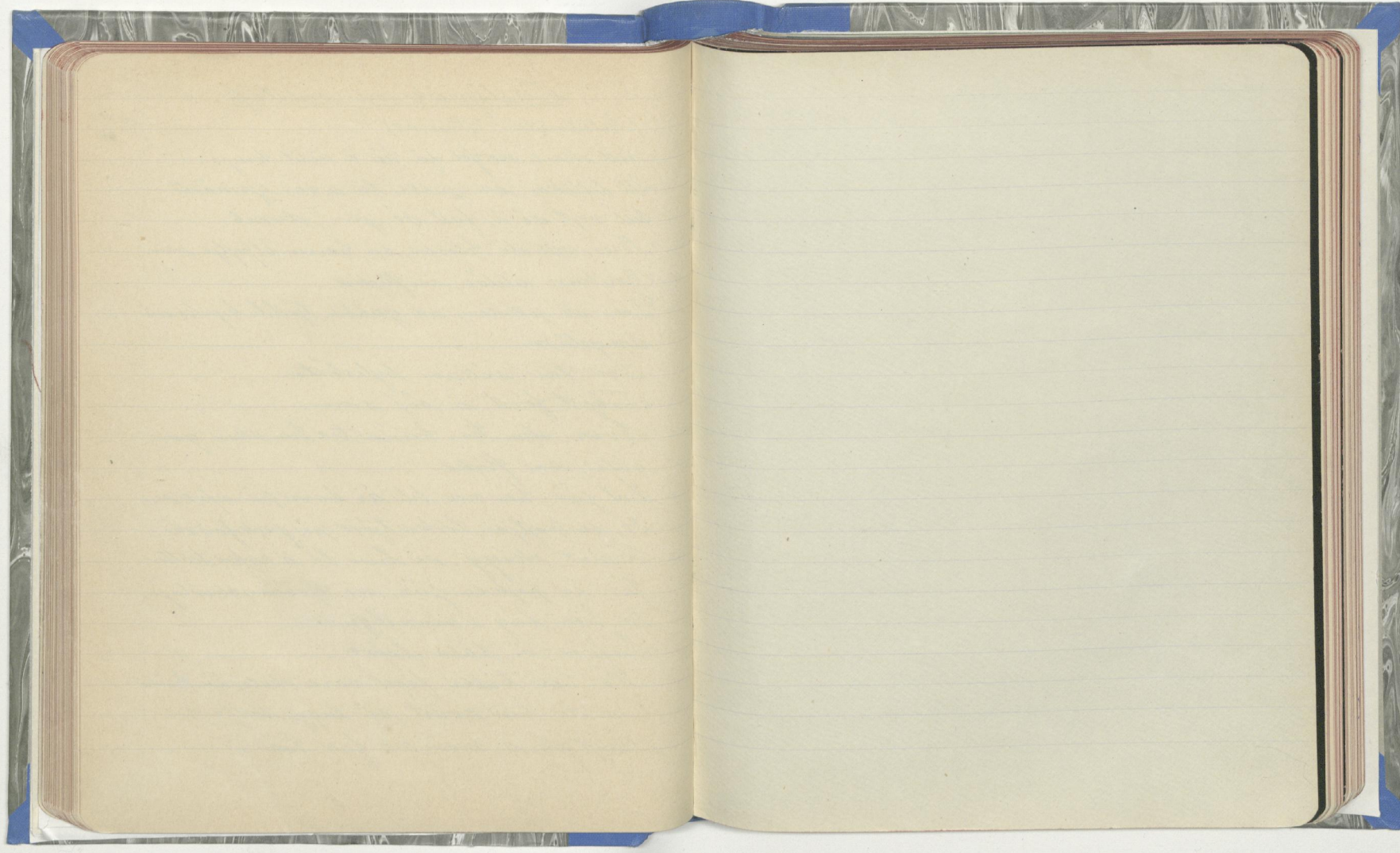
Ordspråk och ordstäpf.

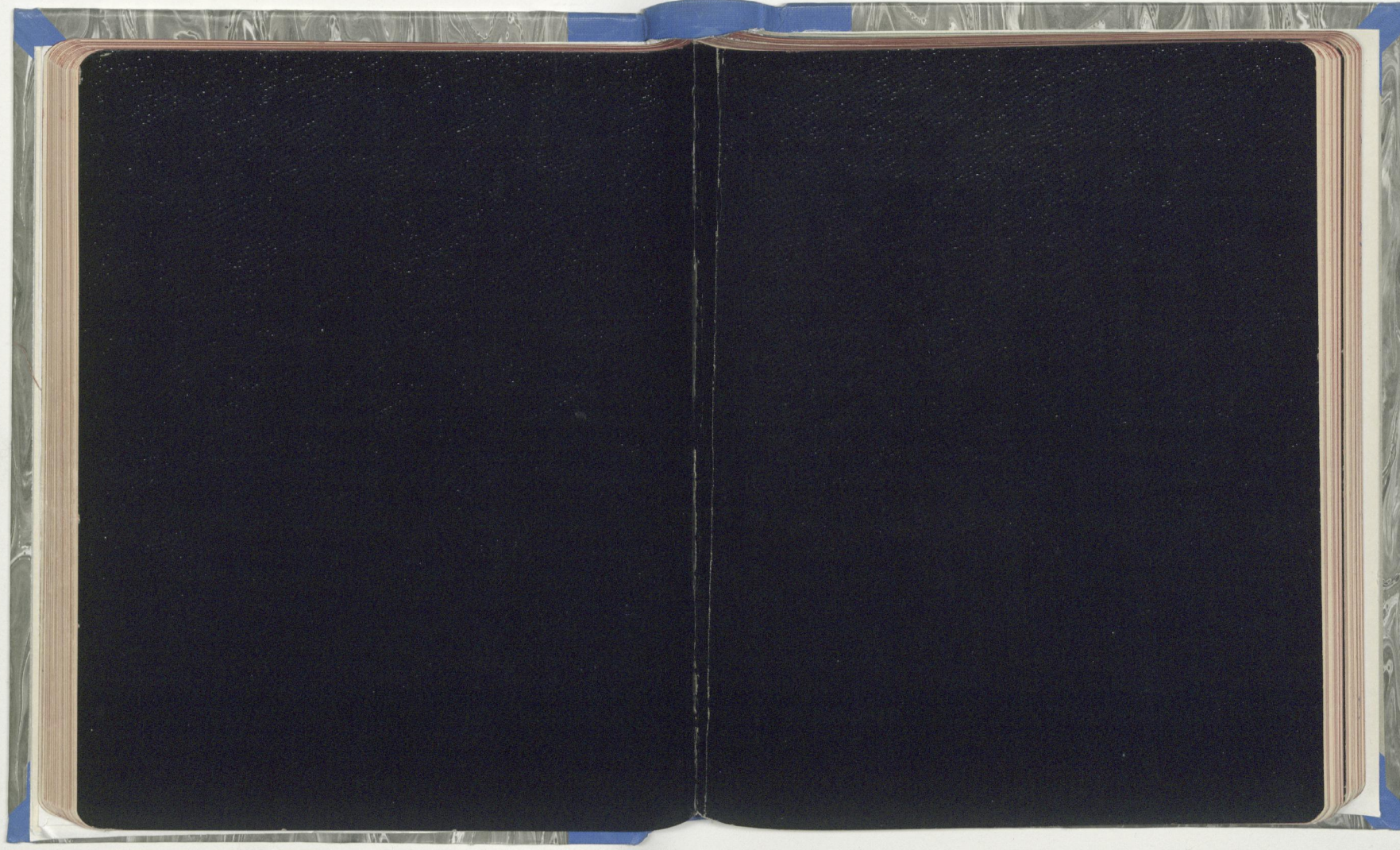
(Antecknade i Formo)

avskr.
49

1. Allt ska a no fol få hñ ä assit knys.
2. All lillika, sa gubbe, lå a var ejsmänd.
3. Aut vejt dö ä, fast dö je dumb.
4. Snor, vill dö klösas, sa heven it poftje sän.
5. Brukar aldär, sa flicka.
6. Don et person, sa gubbe, gört li kyrks mä.
7. dyngslöde.
8. Dön tar sällan bytisbata.
9. Fräist först, ä säj sam.
10. Hvem skv ha kuna ter hä skv ga sate, sa flicka.
11. Int jär hä na, hä är bara på afv si do, sa poftje, lörkastjör på jackfodre.
12. Jämmt skägge, sa him, lå a raka bättu.
13. Jär är pojken jär, sa Grännabbhaja, lå hon låg i räunstjär.
14. Lefva, ä läta lefva!
15. No har bäter jägel vare skate än kräda.
16. Om dö har svärt, sä tugg salt!
17. Tungt gar ä, men no far hä.

16105
14

kopierad för Folkkultursällskapets folk-
minnesregister.

O, 71.

Folkloristiska anteckningar,
gjorda i Pedersö år 1899
af
Erik Finne.

II Häftet,
innehållande en uppsats
om Pedersö kyrka samt
Lokaltraditioner ifrån Pedersö.

avskr.

Pedersö kyrka.

48

Pedersö kyrka anses vara uppförd omkring år 1250 och är således den äldsta, i användbart skick varande kyrka i hela Österbotten. Oskadda af tidens frätande tand stå dess fasta granitmurar ännu i dag lika säkert som för sex och ett halft sekel tillbaka, medan dess majestätiska, 34 famnar höga torn, pekande mot himlen, tyckes mana oss, arma stoftvarelser att lyfta våra blikkar från hvardagslifets mångfaldiga bekymmer och äftan upp till det härliga målet däröfvan. O, om dessa stenar kunde tala, hvad allt skulde icke de kunna förtälja! Men kunna de det verkligen icke? Hur vill man annars förklara den hänsla

af vördnad och hänförelse, som
bemåktigar sig ens själ, då
man står framför denna äldriga
jätte! På sitt stumma språk tala-
de stora stenarna om kraften i
de armar, som handlerat dem, om
den skicklighet, som hopfogat mu-
rarna, om det arkitektoniska sni-
te, som uttänkt och i sin hjärna
fötl denna byggnad, innan den än
nu fäns till i verkligheten. Hur
många binnande böner hafva icke
inom dessa murar framburits inför
den eviges tron! Hur många lof-
sänger hafva icke till den högste
ära måktigt brusat inom dessa
våldiga hvolf!

Styrkogården rundtomkring hvil-
la så fridfullt ifrån lifvets strid
många tusen af det folk, som våra
börder bar långt före våra dagar."

Den forskande menniskoanden, hvil-

50
ken söker att allt förklara, tager, där
den icke är upplyst med vetenskapens
ljus, den otrogglade fantasien till hjälp,
och sålunda uppräta traditioner och
legender m. m.

Om Pedersö kyrka finnas en mängd
traditioner, af hvilka följande månn.
föras.

Sedan kristendomen vunnit rotfäste
i Sveriges bygder, begynte svenskarna
äfven nitälska för sina finska bröders
omvändelse, hvilket skedde dels med
vapenmakt, under namn af korrstäg, dels
medels fredlig missionsvärksamhet. På
sistnämnda sätt försiggick hufvud-
sakligen österbottningarnes omvändel-
se till kristendomen, d. v. s. katolska
läran.

På förra hälften af 1200-talet anlände
till Pedersö en präst, vidnamn Olof, som
för sin fromhets skull blifvit kallad Sankt
Olof. Här begynte han med stor flit på.

dika och omvända människorna i
från de hedniska villfarelserna till kri-
stens tro. Snart insåg han för fram-
gången af denna värkesamhet be-
høvet af en kyrka. Med ljungan
de våttalighet började han för sina
åhörare framställa hvilken Gudi
behaglig gärning det vore att bygg-
ga en kyrka. Dessa uppmaningar
förklingade inte hålles ohörda. När
när och fjärran samlade sig män-
niskor, både svenskar och finska ta-
lande för att deltaga i tempebyggare.
det. Till först utsågs platsen, hvar-
efter om man begynte uppleta byggnads-
sten. Under det man sökte här
och där i trakten, påträffade
en finskatalande bonde en hem
sydost om kyrkbacken ett stort sten-
kummel, bestående af kantiga, sär-
deles lämpliga byggnadsstenar. God
skall han då hafva utropat: "Kivää, löysin!"

Häraf uppstod hemmansnamnet Kivilös.

52

Bäst som de nu begynte att bygga, infann sig en väldig jätte, som just icke tyckte synnerligen om detta företag. Han uppmanade folket att afstå från sitt arbete; ty han hatade all slags gudstjänst, och präster, och munkar kunde han ej fördraga, emedan de med sin girighet utsögo landet. Då nu prästen hotade honom med påfvens bannlysning och helvetisstraff, vågade han ingenting emot företaga emot byggnadsarbetarna. Jätten framstälde då det listiga förslaget, att han själf skulle uppföra kyrkan på de vilkor, att han, då kyrkan var färdig, skulle få prästen i sitt våld. När denna anhängan blef afböjd, sade jätten: "Jag vill ingen ersättning hafva och gör in."

53
det ondt åt prästen Sankt Olof, om
det lyckas honom att, innan kyr-
kan blir färdig, få reda på
mitt namn; men i annat fall skall
han tillhöra mig." — "Må det vara,
som du talat," svarade prästen, för-
litande sig på den högstes biskop.
Jätten fortsatte nu byggnadsarbe-
tet, som blef färdigt inom några
månader. Härvid bestod han af si-
na två döttrar, hvilka voro fullvux-
na jättekvinnor. Med lätthet buro
de i sina förkläden de stora
byggnadsstenarna.

Prästen Sankt Olof hade ingen
ro hvarken dag eller natt under
tiden som arbetet pågick. Uppfylld
af fruktan, afver sitt blifvande öde,
nämligen att blifva upprätten af jät-
ten, ifall det ej lyckades honom
att taga reda på hans namn, var-
kade han mest omkring i villande

skog. Lent en kväll anlände prä-
sten till ett bärge. Här kröp han
in i en klyfta för att hvila sig. Men
hvad är det för ett ljud, som inat-
tens stillhet när hans öra? Han
lyssnar och hör tydligt följande
besynnerliga vaggvisa:

"Sof, sof, sonen orin!
Imorgon kommer pappa din,
Stora jätten Skallota
Och har Sankt Olof med sig.
Han skall stekas på ett spött,
"Vi få äta kristnas kött."

Det var jättens hustru, som sjöng
för sitt barn i bärgets inre. Nu hade
prästen funnit, hvad han sökte. Glad
i hägen begaf han sig sin på vand-
ring emot Pedersö kyrka. Denna
var vid hans ankomst nästan färdig-
byggd. Jätten höll just på att fästa huf-
ven på spetsen af tornspiran, då prä-
sten med hög röst ropade åt honom:

"Skallota, sätt kuppen opprätt! Nu
blef jätten så häpen, att han tum-
lade ned ifrån den svindlande
höjden och dog.

55
Då hans broder, jätten Leli, fick
höra detta, beslöt han hämnas ge-
nom att förstöra den nya kyrkan.
För detta ändamål försåg han sig
med en sten, stor som en höbör-
da och lade densamma i en säck
och kastade den på ryggen samt
begaf sig i väg åt Pedersö till.
Men pedersöborna hade i tid fått
nys om saken, hvarför de beslöt
att förhindra detta. De fyllde
en säck med gamla, utslitna skor
och skickade en tal för gumman
emot jätten med denna börd.
När Loppajärvi mötte honom, som
tilloporde henne, huru lång vägen
var därifrån till Pedersö kyrka.
Det vet jag ej så noga, men så

här många par skor har jag utslött
under vandringen därifrån," svarade
gumman, visande honom innehå-
let i sin säck. Jätten blef då mäk-
ta förgrymmad och hastade stenen
åt det håll, där han trodde kyr-
kan vara belägen. Stenen nedföll
i närheten af det ställe, där lands-
vägen förgrenar sig till Jökebostad
och ligger där än i dag.

Kyrkans tre klockor, som
med sina väldigt ljudande, malm-
stämmor under århundraden såväl
i sorgens som i glädjens tid kallat
människor till andakt, och bön, täl-
ja hvar och en sin saga.

reg. Om den näst största af dem be-
rättas, att fienden hade en gång be-
mäktigat sig densamma och ville bort-
föra den på en släde, förspänd med
8 hästar, men dessa förmådde ej öm-
ga den längre än till Pinnoväs-

57
backen, emedan "hufvudsfolk" kom
och höll den tillbaka. Då sågo
fienden ingen annan utväg annat
kvart lämna klockan, som sedan
utan svårighet drogs tillbaka till
kyrkan af ett två års gammalt fjel.
Koning Gustaf Wasa lät år
1531 inom hela Sveriges rike taga
en kyrkklocka, den näst största,
från hvarje kyrka, hvarest tre
eller flera dylika funnos. De
skulle användas till betalande af
rikets skuld till hansestaden Lü-
beck. Klockskatten, såsom denna
allaga benämndes, väckte stor bitter-
het i allas sinne gentemot kung
Gustaf. Minnet däraf förtefler
i Pedersöbrakten uti nyss anförda
sagen. Orsaken, hvarför pedersöborna
gingo behålla sin klocka, var tro-
ligen den, att de inlöste densamma
med en viss penningesumma.

Storklockan är försedd med en
inskriftion i runkstil af följande
de lydelse: „dini klokke natto a.
bou help ihesus unde maria an
no domino (!) MCCCCLXXXVIII. (Denna
klocka (natto above) Hjälps Jesus och
Maria. Herrans år 1488). Den så-
ges ej egentligen ha varit ämnad
till Pedersö, men det fartyg, som
skulle hämta den till bestämme-
seorten, påkade ut för en svår
storm ute på Bottniska viken.
I sin nöd lofvade då sjöfol-
ket, att de skulle skänka den
medhafda kyrkklockan till den
kyrka, som vore närmast det
ställe, där de skulle hamna.
Bäst de sålunda anropade Gud
och hågouen, skingrades dimman,
och solen tittade fram emellan brust-
na skyar. Nu såg sjöfolket till sin
stora glädje Pedersö långa, spet-

59
siga kyrktorn sticka fram emel-
lan molnen vid horisonten. Raskt
styrdes fartyget upp genom den
s.k. Oxhamnen och Nynåsviken,
som nu länge varit fast land.
Froget uppfyllde sjöfolket afvensin
i nödens stund afgifna löfte, samt
tackade i kyrkan Herren, som
måktigt hjälpt dem ur dödsfaran
och låtit dem nå tryggad hamn.

Under stora ofredens tid om-
nade ryssarna sätta såväl kyrkan
som klockstapel i brand, sedan
de låtit Jakobstad och Rosenlund,
prestgården, vederfaras samma öde.
Först ville de likväl plundra. Med
tillhjälp af stora stökar upprötas
törnarna och plundring begynte.
En del af de ryske soldaterna ha-
de klivit upp i klockstapeln, hvar-
est de började vidtaga åtgärder för
klockornas nedtagning. Med yxor

60
begannte de afhugga sket på den stora klockan. En af soldaterna högg äfven en djup skräma i klockan. Men i det samma remnade kyrkogården med stort brak och de döda uppstego ur sina grafvar samt började förfölja ryssarna, hvilka i sin stora förskräckelse kastade sig hufvudstupa ned genom smäluckorna, hvarefter de togo till fötternas och vågade ej ens se sig tillbaka innan de uppnådde smällen i Nykarleby. Sedan hade ryssarne i Nykarleby berättat, att de sett hela nånalen vid Pedersö kyrka uppfylld af svenskt krigsfolk. Denna händelse inträffade den 25 februari 1714, d. v. s. dagen efter Mattsmässan.

Att i kyrkogården vid denna tid uppstått en hel kvarter bred samt ganska djup remna, gående från södra hörnet af koret, lär sga sin

riketighet. Troligen berodde detta på
tjälfall, eller möjligen var det ett jorde 61
skuff, som öppnade marken. Mindre
troligt är dock, att de döda skulle
ha uppstått ur sina grävor och ja-
gat bort ryssarna.

Den 7 augusti samma år, då
rykiet om ryssarnes återkomst litet
en löpeld spriddes från by till by
i Pedersö, skyndade sig allma-
gemännen ifrån de närgränsande
byarna att från klokkapelarna ned-
läga de båda större klockorna
samt sända dem i förvar till
Sverige. Men det fartyg, som
skulle öfverföra klockorna strandas
de på ett grund skamgrundet kallast,
en mil utanför Elgharleby vattenfall
i Uppland. Endast öfverlämnade med li-
tet grannis förvarades de där ända
till 1723, då de af handelsmannen An-
ders Storman öfverfördes.

Den minsta af klockorna blef
natten emot den 30 augusti 1714 genom
pastor Telijns försorg nedgräfd i en
åker ä Wästerstunds hemman. Den
uppgräfdes och sattes på sin plats i klock-
stapeln samtidigt med de öfriga. År
1791 blef densamma omgjuten af Johan
Jakob Hårtensson.

ref. Allmoget i trakten tyder de ofru-
amtalade klockornas klang på följande
sätt:

Storklockan säger: "Stora rika bönder
i Turmo!" Andragångsklockan klagar:
"Lepplax bli blanda!" Lillklockan
klämmer till med: "Pytsarä på straw-
den!" Denna lydning är enligt min
tycke icke väcker. Vidare lämpligare vo-
re det ju, att t. ex., när det ringes
sjölaringsring, tyda kyrkklockornas
klang sålunda: Tänk, tänk! (näml.
gen på döden och lifvet efter detta m. m.),
samt på söndagsmorgnarna, när deras

63
Gud låter sig höra: Kom, kom!
Åren 1787 - 1795 utvidgades kyrkan
med kors. Före den tiden vardess
utseende mycket anspråkslösare än
hvad nu är förhållandet. Sedan
den tiden har den nämligen
åtskilliga gånger blifvit renove-
rad samt med en ny praktlig orgel
försedd.

Många vore ännu att säga om
denna argamla minnesrika helge-
dom, men det anförda må vara nog
för denna gång.

anskr.

Lokaltraditioner från Pedersö 64

Pedersö och Mustasaari äro Österbottens äldsta socknar. Ursprungligen omfattade Pedersö socken hela den del af Finland, som befinner sig norr om en linje dragen från Bottniska viken öfver Kouvola i Nöra socken österut till ryska gränsen, medan hela södra delen af Österbotten utgjorde Mustasaari socken. Denna sockerindelning väkställdes af Birger Jarl, sedan han år 1248 genom en härfärd till Wasa trakten lagt Österbotten under det svenska väldet. Vid denna tid utgafs äfven befallning om upp. förändet af en kyrka i hvardera ^{socker.} af dessa socknar. Den trakt, hvar 2:de Pedersö kyrka är belägen utgjorde fördom en ö eller som det

på gammalsvenska hette öhr ✓
eller öur. Denna ö egdes af en 6.5
fiskare vidnamn Per eller Peder
och kallades därför Pedersöhr
(på finsken Pietersaari). Enligt en
i orten allmänt käänd sägen skulle
den förut omnämnda Peder ha be-
höft ertägga blott ett öre i skatt till
svenska kronan, och då han inne-
hade ett ofantligt stort landområde.
Vid en kronoupptörs lär kronofog-
den ha spott: "Hvar är nu Pe-
der med sitt öre?" Hvarof skulle
då namnet Pedersöre uppstått.

Lappnäs kallas en åker i när-
heten af Pedersö kyrka. På denna
plats hade lappjärvibor under
Pedersö storhetslid sina s. k. kyrk-
slugor uppförda. Här påstas det af-
ven, att lappjärviborna haft för-
vana att plantera poplar till väg-
kost åt ^{dig} gälfror och hafte åt sina

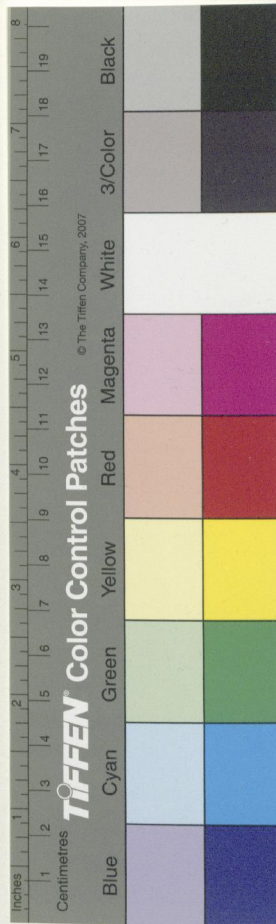
håstar. Af dessa omständigheter
har således ikem erhållit namnet
Loppnäs.

Enligt andras påståenden skulle
namnet uppstått däraf, att lappar
under katolska tiden här plägar
hafva sina tält uppslagna, när
de besökte kyrkan. Loppfjärden
kallas den laglånsta kuststräckan
där nedanför.

Pinnonäs var fordom en s.h. ⁴
kungsladugård, omfattande 5 man-
tal skatte och ett krono. Redan
tidigt utgjorde gården ett boställe
för lagdarna öfver Österbotten.
På 1500-talet innehades densam-
ma af den mäktiga släkten For-
dell. År 1652 skänkte drottning
Kristina hela Pedersö socken,
som vid den tiden utgjorde ett om-
räde af icke mindre än 223 $\frac{1}{4}$
mantal, till rikomarsken och ge-

neralfältherren, greve Jakob de
la Gardie. Det undantogs af
socknen Pinnoväs egor, som
år 1653 förlades under Jakobstad
vid dess anläggning af gref-
vens enka, Ebba de la Gardie,
född Brahe. En prydlig och
storartad karaktärsbyggnad,
som, enligt hvad det berättas, ha-
de lika många fönster, som å-
ret har dagar, tronade på
Pinnoväsbanken. Här bodde
tiotal Ebba Brahe ända till
år 1680, då förläningen under Karl
X:s reduktion återtog. Af den for-
na härbigheten återstår numera
ingenting annat än en af väldi-
ga grästenar hvälfte hållare, s:a
4 famnar i längd, 3 famnar i bred
och 2 famnar i höjd. Få se ens
namnet Pinnoväs har stället fått
behålla, utan det kallas nu Sam-

nåslund, och är en af björkar om-
gifven lunda, hvilken f. n. inne-
hafves af f. d. landtdagomannen,
häradsbarnen C. J. Brännäs.

Om värarna vid källasörningsti-
den lär man ännu kunna se
det forna brunnstället. I denna
brunn påstas mycket pengar under
forna krigiska dagar blifvit
samlade, hvar på den igenfyllda
med stora stenar. Senare sko-
la flera försök blifvit gjorda att
kortplotta stenarna och under-
rika brunnen, men en så gräs-
ligt vidrig stank lär därifrån
upplifvit, att man varit tvungen
att ånyo igenfylla densamma.

Brännäs, hemman i Hjrtoby,
kallades fordom Skjutaråttar.
Under 1808 och 1809 års krig nedslak-
tades af pyssarna gårdens alla 17
skotcreatur, hvar på gården uppräddes.

Sedan den tiden har hemmanet
namnet Brännäs.

Skutnabba hemman i Kyrkoby.
Här fanns fordom ett sheppsvarf,
hvarest Ebba Brahe lät bygga
flera fartyg. I en i hemmanet be-
fintlig äker tillades för nägon tid
tillbaka en större hoppargräs,
som ursprungligen tillhört familjen
de la Gardie.

Karaby kallas hemmanen Klara
och Korstara i Kyrkoby. Namnet
Karaby (Gammalby) säges ryssa-
na, då de voro inkvartade därstä-
des, gifvit gårderna.

Lart-Mattas hafvet kallas ett i
närheten af Lillqvist hemman i Kyr-
koby beläget träsk. Med träskets
besynnerliga namn är följande
märkvärdiga historia förknippad:
För några årtianden tillbaka hån-
de sig en dag om hösten, att en

onan, benämnd Svart-Matt, vid gäen-
det på den svaga isen, som betäck-
te träsket, plumsadt ned och sjönk
till botten. Liket eftersöktes i flera
dagers tid af byamännen, men u-
tan resultat. På våren, sedan
träsket afkastat sitt istäck, sökte
man ånyo, och nu hittades man
oren-lifslefrande i träsket. När-
ken lefde sedan i många år
och plögade gärna om talas den-
na händelse. Han hade hela
tiden varit vid fullt medvetan-
de och sansning, och den
enda smärta han där, erfor, var
förmimningen af stötar i hufven.
det, hvilken stötar förorsakades af
byamännens bultningar och slag
i isen, när de på hösten sök-
te honom i träsket. Auförda sängen
torde vara ganska allmänt känd
i Tjeders samt trodd af många.

Afrättningsplatsen på Sandås.
Landsvägen emellan Tyrkaby och
Sandby leder öfver en enslig skog, kallad Sandås. På västra sidan om vägen i denna skog finnes ett sorgligt synligt ställe. Det är afrättningsplatsen. Under den tid vårt land var förbundet med Sverige afriktades på denna plats många missdådare samt blefvo öfver där begrafna. Den sista afriktningen, som här försiggick, inträffade i början af iimmervarande århundradet. Denna händelse förtäflar hos haktens befolkning i husligt minne, såkladt numera ingen lefver, som varit öfver vittne därtill. Farfar eller morfar har berättat därå, säges det vanligen. Då denna sorgliga saga öfver utgör ett exempel på hvar dryghet kan leda, torde det ej vara av vägen att här anföra den samma. Mahända kunde den tjäna.

som varning för någon af nutidens
ynglingar. Många af dem äro ju,
beklagligt nog, svårt begifna på dyg-
genskap.

Den syster, hvars hufvud på Sand-
is afvåtningsplats föll för bödelns bi-
la var smiden Johan Klemets, vanli-
gen kallad Klemets Juh, från Esse-
ran var en storsupare, som för det
mesta gick från gård till gård, lig-
gande brännvin, hvilket husbänder-
na vanligen afren gäfvor honom, ty
de vågade icke annat, emedan
han var en förfärligt elak och ve-
gerlig sälle. En kortare tid bod-
de han jämte sin hustru på Stor-
mäns hemman i Forsby af Pedersö
socken. Hans grannes, bonden Hen-
rik Svensson Stormäns, som var en
äldre, allvarligt sinnad man, plögade
i allsköns välmening varna honom
och sade en gång bland annat: „Det

kommer att gå så illa, att du blir
järnad, om du icker ändrar ditt
lefneder, ty jag har drömt en besyn-
nerlig dröm om dig." - "Höjörnen har
int kunnit utgå ännu, som du
lägger mäs i." röt Almitas fack till
svaret på gubben, och hans hustru
sade, sedan Henrik Svensson gått
sin väg: "Hvarför hugde du int ihäl
a, få a tala tokite?" Den liderli-
ge mannen tog rådet tillgodo. När
Henrik Svensson senare på dagen
kom att gå förbi smedjan, hvarst
Almitas fack för tillfället arbetade,
rusade den sistnämnda ut ur smed-
jan och tilldelade honom ett så-
våldsamtt yppung i ryggen, att de-
den följde nästan ögonblickligen.
Hördaren gick nu in till sin hus-
trus och utropade: "När, nå har de stö-
tje ut smidje, gå ästa hosi e nö!"
Då hon nu förstod, hvad som hade

händt, fäll hon afsvinnad till golf-
vet.

En stund efteråt infunno sig nå-
gra byamän och fängslade mördar-
en, hvarefter de förde honom till
länsmannen. Vid rättsgången, som
nu föranställdes i anledning af
mordet, erkände Klemits jock så-
väl mordgärningen som flera andra
af honom begångna brott, af hvil-
ka de allra flesta skett i London.
Han blef dömd att halsbaggas och
steglas. Den dag, då afrättnin-
gen var bestämd att försiggå, ha-
de flera tusen människor som å-
skådare samlat sig på Sandas.
Ändeligen anländer den väntade,
omgifven af rättvisans tjänare samt
kyrkans tjänstemän. En högtidlig
stämming rådde, när klockaren på
afrättningsplatsen uppstämde följande psalmvers:

„Min kläder klädas af
Min synd, o Gud! begraf
Fästis sidosår;

Så skall min skräplighet
Bli vänd i härlighet.

När jag af jord uppstår.”

Härefter verkstaldes jordfästningen
gen af en präst, som kastade
3 skoflar emell på delinkventens
fötter. Blek som ett lik, och skälf-
vande som ett asplög, verkade
den för så öfrermodige slagstäm-
pen fram till stupetoken, på hvil-
ket han lade sitt hufvud, som i
nästa ögonblick med ett hugg af
bodelns ryxa skildes från kroppen.

Flera af dem, som kläfvit upp
i ballarna för att äro executionen,
fello då afsvimrade till marken.
Nördarens lik blef därefter steglöst.
Ännu hör man här i trakten ofta
nog de gamla förtämdiga säga

lill supiga ynglingar; Åh! ta
dig, så att det ej går med dig,
som det gick med Klemilas färd!

76

Ormkullbacken kallas en emellan
Skutnabba och Sandäsen belägen
hög backe. Nämnet har uppkommit
däraf, att ormar om vintrarna där
städes pläga ha sina sitt hemvist.
Vidas ryktbart är detta ställe
såsom tillhåll för spöken (hufvo-
lösfiger). Otaliga spökehistorier
fortälgas i samband med namnet
Ormkullbacken. Af dessa må
följande på bygdemål anföras.
Hä var en sommar, då en
bondson låg i halsen i Sundby,
så kom han till vara ästa stjärn
en herr till stam mitti natten.
Fate herrn hadd egen tjäro, så
stuskarne måste vid på återväje.
Så ha vi kom upp på Ormkull-

backen, så börjar igen lilla, hopvols
i tjäling spring frammanför en så 77
väje. Tjätje, ha rejd ha likast
hasten orkan spring, men hopvols.
Tjätinja nyta af undan, så ast
händer ha opp änar, fast a hadd
obart däre häst. Men här de kom
mot för afprättningsplassen, så vefte
ha af väje in i skoje, a me sa.
na smältt här som eft bysskott,
a san synster int hä till änar
na.

Grege och Förste, hemman i
Lärbj. Här bodde i forna tider
två högmådiga. bönder, den ena
på Grege och den andre på Förste
hemman. Det förhåll sig med des-
sa på sin urspråk. säger: "Två
stora pymmasej i en säck." Miss-
sänja rådde beständigt grannar.
na emellan. Den ene började kalla
den andre "Grege". - Lika godt

igen, men de skulle och kallade
sin oederdelamman "Förstr." Där ⁷⁸
af hemmansnamnen i fråga.

Kristola, hemman i Bennäs, har ¹²
fått sitt namn af dess första äbo,
som var en finne med namnet Krist-
ofer.

Skruf, hemman i Bennäsby, har ¹³
fått sitt namn af en kapten Skruf,
som bodde därstädes i början af
1700-talet.

Lursikbacken benämnes en äker på ¹⁴
Bennäs. Här bodde på den tiden
en torpare, hvars torp underlydde
kapten Skrufs hemman. I kontrak-
tet gubbarna emellan stadgades att
den försträmde borde icke till
hemmanssegaren betala ett visst an-
tal skälpund sik; men torparen, som
var en girigbök, nåddes ej gifva honom
annat än surnad sik, hvarför kaptenen gaf
honom ibnämnet "Lursik" och torpet "Lursikbacken".

Katternäs såges vara det tidigast be-
boddastället i Pedersö socken. Det var
här som Per fiskare nedslög sina
koppar, efter att under färden från
sitt fädernsland, Sverige, hafva utstått
en svår kamp med kölarna på Botnis-
ka vikens. Pers hustru hette Katarina och
efter henne erhöles en i fråga namnet
Katernäs, nu mera förvängt till Katternäs.
Hur som ~~personen~~ af förut omnämda
Per ^{erhöld sitt namn} var redan i det föregående om-
taladt.

Fåda ryktbar ~~var~~ i forutiden var en
stor potatis, som vuxit på Katternäs och
 därför kallades "Katternäs-stor-päro". Om
detta undertung förtäljes följande sä-
gen.

Nå va ha tin i vädä, så pättje
går i lande int visst äf na oder som
ters rotfrukter än rofornor, så byrja
ijn somar ejn päro väx opp på Kat-
ternäs. Kote päro värt ä värt allt

stor ä stor, ä te slut vart ho stor än
 tjörko på Heders stranden. Så hösten
 kom, byrja klättnöj far funder, hvart
 ha sken jära af häte vidundre, för
 int kunde ho, så stor som ho var,
 rymmas i hvartje lädder eller tjällarna.
 Bräst som ha sto ä fundera ä klöst
 så i höfvo, så rann ett ljus opp
 för a. Att ha som päro är säte
 stor, tänkt a, så kan ho var te
 stögo.

Gubbe, ha byrja gräfvu ä hugg
 ur päro, ä tär laga ha spis, fönster
 ä dörrar. Så ha fikt fardit, så fikt
 ta ha in i päro må följje sätt ä ki-
 turä sin, ä tär bodd te hejlas vin.
 tärn ä, madd rikligt tjöckt. Fara di
 vart hungru ä vila ha mat, så hugu
 far lös från väggar stor pärbätarna,
 som matmor koka i gryto. Te slut
 varot ryms i päro så stort, att ha
 byrja int höras från ejn ända te

81
 ana, då kuddarna röstar. Så mat
 nor äfst opp maten ur gryto på spisen
 jeta ho löpp, så int ha sken him
 kallar, innan ho kom fram ti bote.
 Då våra kom, hugd de soner hä,
 som var kvar af päre ti små katar
 a sätt tom a jola. Tärä kom ana
 hste så mykje päror, att de räckt ti
 säle ~~af~~ hejla Finland. Ivida
 san ha tin ha pärons finsta i
 lande; men alder ha nam päro
 hoartje förr elder san vale så stor
 a så namnkunna som "Katternästor
 päro."

En olycklig bröllopslärd.

I den mellan Östernsö och Bennäs
 byar liggande fjärden finnas åtskil.
 liga holmar med namnen Brudön,
 Skadholmen, Karpsholmen och Wal-
 holmen samt ett bärg, benämnd Grot-
 bärg. I dessa namn förtäfler min
 net af en olycksständel, som inträff

fat för flera hundra år tillbaka.
Lågskolen härinn har följande lydelse.
reg Ett ungt brudpar, hemmar ifrån de
nordliga delarna af denna, fördes
så ofantligt stora socker, skulle be-
gifva sig till Pedersö kyrka för att
där sammanvigas. Alltså af brud-
tänor och marschalckar hade de un-
ga till anträtt sin bröllopsfärd i
en större segelbåt. Det var en här-
lig midsommarafton, där hela natu-
ren hviskade om fröjd och hopp. Men
båterna äro oroliga sällan. Oförmo-
dat utbröt en häftig storm. Liket en
spän kastades den stora segelbåten
af och an på de fösande vågorna,
som i bråge ögonblick hotade
att uppslukas tillsammans med dess
olyckliga passagerare. I närheten
af en holme, kallad Skadholmen, tärna-
de båten mot en förrådsk sten, och
slog läck. Alla försök att hålla den

längs och uppå land, vort frukt- 83
lösar. Den bräcktas farkosten sjöök
midt på fjärdens, och hela bröllopska-
ran fönn sin graf i bäljorras.
Någon tid efteråt hade brudens lik
af vågorna uppsjölats på en holme,
som sedan den tiden kallas Brud-
ön. Åtskilliga af bröllopsgästernas
lik hade flutit i land vid en an-
nan holme, benämnd Walholmen.
Förnersvika stöt, val betyder lik, hvar
af såldes namnet uppstätt. Spelman-
rens harpa lättares i en holme,
som därpå erhöi namnet Harphol-
men. En i baten medhafv lyfta, in-
nehållande gröt, hade hamnat i
ett bärg, kalladt Grötbärg.
Lång tid efter det denna händelse
timat, berättas det, plögade de föro-
lyskares välnader hvarje midsom-
marnatt församlas i Brudön och
fira bröllop med sång, harpspel

och dans.

17. Hän håls i trolltjälningar.

17
På tin, på trolltjälningar på fluv i
lufta i vara må gambälsmatt om
påskenåtra, så bruka de ha sitt
kalorum i en gambäl vaders.
kvärn på Klubb i Osöja (Östensö
by). En bond, som hette Fredrik
Mattsson, hem ifrån Osöja, var
mycket ti sin hurelids hätt jukt
til. Ett påskekvald to ha i klipp
opp i väderkvärn i jäms så
i en tunna. Mist i natt kom
ber ha lejd själv i kvärn i
hadd en hejl dräsa må troll-
tjälningar må så, i allchopas
hadd de utknytt i händer sin.
Hän hälle styndas så ästa by
ri väga opp utknytt dräsa.
På kom en trolltjälning fram, som
var bän gul i blå o grøn i
svart syna af hä o hadd stöjt

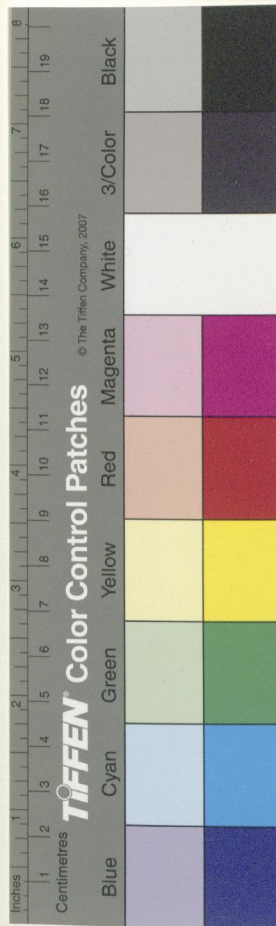

så. Där hadd gae sålejs til,
att tjälingjā hadd sagt mist, tā⁸³
ho sken byri flu. I ställe för
ho sken a bordsa saj: "Oppr a ner
a ingenstans ver," så hadd ho sagt.
"Oppr a ner a allstans ver!" Tjäre
kom hä så, att ho hadd stöjt mot
storkar, stajnar a jätsgälar a hu-
ser, tā ho flou, så int var hä
just na undelit, att ho såg liten
miskundeli ut i synā. Till gū
tjöpe, så var allknytt hennas
satt för lätt, tā ha mōnd våga
opp a. För hä varot ha så gūmt
arg, att ha hōtta a länkēt solubb
tjālingjā mā byssmans klubb i
skalla. Men tā mā sama byr.
Ja Fredrik i tunne kapist a
slamber så förfaselit, att hējla
sällskape varot så förskräkt, så
hūsa et ut kvärnā, alldijlis som
om hin sken ha kasta döms.

Gambälsnobb båkla i fell men
ätt kvarnsläga, så har brunt ej-
na horn af så. I kvärna kvar-
glömsta allknytt i trollsmörgels-
horn. Attammans korja Fredrik
bort tärfrän i to li hejru sät.
Dränje hans smol stöfla sin sin
trollsmörja in ropar: "Opp a ner, a
alltans ver!" Qvinast dro a a
må fötra fyri opp i korsteyn,
men has fick tag i murjärne,
så int flön ha länger än så.
Ta läsa stöfla af fötra a fol,
så int säg ha til tön nas ät
ho gango.

Införda sägen gifver oss en
intäcke i allmogens vidskepliga
lifsäskädning och tänkesätt un-
der 1600-talet, på samma gång
den söker förklaras, huru hem-
mannamnet klubb uppstått.

Forsby är den största och folk-¹⁸
rikaste byn i Pedersö socken. Dess ⁸⁷
förra namn var Ytterpurmo. En
del af byn hörde äfven en tid
till Purmo kapell, men återgick
till moderkyrkoförsamlingen.

Bonde, hemman i Föret nämnda ¹⁹
by, anses vara den äldsta hem-
mansnummern därstädes. Sakarias
Mattsson skall dess första äbo hafva
hetat, hvarför gården vanligen kal-
las Sakariassus.

Fors, hemman i Forsby, benäm-²⁰
nes vanligen Knutas efter gårdens
grundläggare, som hetat Knut
och tros ha inflyttat ifrån Esse.

Bure, hemman i öfrannämnda ²¹
by, har äfven blifvit upphälls-
sin första äbo, som hetat Bure,
hvilket namn i forntiden var vä-
der lika vanligt som Johan i våra
dagar. Bure betyder den godde.

Björn, hemman i Forsby, har tro-²²
ligen afven ärfvt detta namn af
sin grundläggare. *Björn* var och
så i forntiden ett mycket vanligt
mansnamn. *Björn* hemman be-
nämnes ofta nog *Bjåls*.

Fosstjitt, granngård till den nyss om-²³
talade. Här bodde i forna ti-
der en man, som hette *Johann* el-
ler *Jussi*. Hans hustru hette
Stina, men kallades vanligen *Spitt*
eller *Löjratjitt*, emedan hon van-
ligen lepp omkring i gårdarna
och talade illa om folk. Gårds-
namnet *Fräga* är en sammansätt-
ning af namnen *Jussi* och *Spitt*.
Fosstjitt, sedermera förändrad till *Foss-*
tjitt.

Hermans och *Lillmans*, hvar en-²⁴
hemman i Forsby. På *Lillmans*
hade tilligast två bönder bosatt sig,
hvilka båda burt namnet *Hans*.

Den ene var storvärd, hvarför han
kallades Stormäns. Han flyttade se- 89
dermera till den efter honom be-
nämnda gården, medan den andre
Häns, som var liten till värdet och
kallades Tillmäns, kvarstannade på
det hemman, hvilket bär hans namn.
Kull, hemman. Detta fördom Katt. 25
En gång bodde där en halt bonde,
som var mycket supig. Han pläga-
gade i fyllan och villan med iro-
nisk anspelning på sitt naturfel
och sitt namn höja och spörja: "Ha
ni sitt namn halta katt?"
På det invid gården belägena bär-
get (Kullbärg) låra mynnit finnas
gämda i stor myckenhet. I början
af detta århundrade hände sig,
att några barn, under det de
en vacker sommardag lekte på
bärg, hittade en hel hop släta
"hållar", som de trodde. Af dessa

90
begannte de uppföra åt sig de allra
prätigaste lekstugor. En gasses
hämtade åt sin fader två af
dessa hållar. Fadern, som ge-
nast märkte att de bägge föremå-
len utgjorde förutida kopparmynt
(slåtar), blef naturligtvis nyfiken
att veta hvarifrån hans kårar
pojke bekommit dem. Han blef
nappas förtjusning, när han hör-
de den lille bytingen berätta,
att tillgången på dylika var så
stor, att de uppe på bålet bytt
lekstugor därpå. Genast begaf
vo sig fader och son till stället
i afsigt att tillvarataga de mynt-
na pengarna; men huru de än
sökte, funno de ~~inte~~ plott intet,
och icke ännu tills dato har man
lyckats få tag i dessa stora
myntskatter. „Bärgräddarns” tros
ha gömt bort dem.

From, hemman i Forsby, Lars ^{hem.} 26
ärft namnet af en sjökapten From, 91
som engång ägt detta hemman.
Här bo endast två bönder, medan
i vissa hemmansnumror i byn tio
tal bönder äro bosatta. Detta sak-
förhållande gaf i ett läsförhör sak-
nens nuvarande vördade prost
anledning till den lika vitsiga
som riktiga anmärkningen: "Här
äro många vänniskor församlade,
men få äro de Fromme."
Skärd hemman benämnas i dagligt ^{här.} 27
tal Skärdfolk. Här invis ästranden
Jans fordom en lastageplats.
Fanne, äfven hemman i Forsby, ^{här.} 28
hette före stora öfverens tid Urba-
nus. Efter denna tid öfflyttade
finnar ifrån Finnilä gård i Lappa-
gårds socken. Därför namnet Fanne. ^{här.} 29
Barbar, grangård till föreg, hette
änna i början af det nittonde seklet

92
Omlas. Det hade öfven finnar in-
flyttat efter stora öfverens tid. Nam-
net Barkar erhöft gärdens på 1830-
talet, då hungersnöd rådde, men
för vårt folk var trunget att äta
bröd af bark. Troligen var det me-
ningen, att namnet Barkar skulle
påminna därom.

Hock heter öfven ett hemman ³⁰
i Forsby. Foröom har detta hem-
man namnet Kurva, hvilket namn
troligen uppstått iföljd därpå, att den
där förbi flytande in (Purmoä) bit
dar en kurva nedanför gårdens.

Gunn, nordligaste gårdens i Fors-
by, har troligen äfven sitt namn
af någon, som hetat Gunnar.

Dombren kallas en öfver Purmoä
ledande bro. När ^{dit} tiden gälder
att bygga denna, tröskade en del
af bysbornas och ville ej deltaga i
arbetet. Det blif process om saken,

hvilken slutade sålunda, att
ha genom ett domstolsutslag åla- 93
des att deltaga i brobyggandet.
Minnet af denna händelse fort-
lefrer i namnet Dombrom.

Under stora ofredens tid lär
denna bro ha blifvit uppränt.
Här för det äfven spöka ibland,
prästä det.

Käll, hemman i Källby, benäm-
nes vanligen Olkefolk. Det sist-
nämnda namnet prästä ha uppkom-
mit genom sammansättning af
namnen Olof och Kajsas. Grund-
läggaren af gården lär näm-
ligen ha hetat Olof och hans
hustru Kajsas.

Kullgärdssbacken benämnes en-
äker, hörande till Käll hemman.
I den äkern omgifvande sten-
muren låra under forna ofreds-
tider 2 kopparkittlar, innehållande

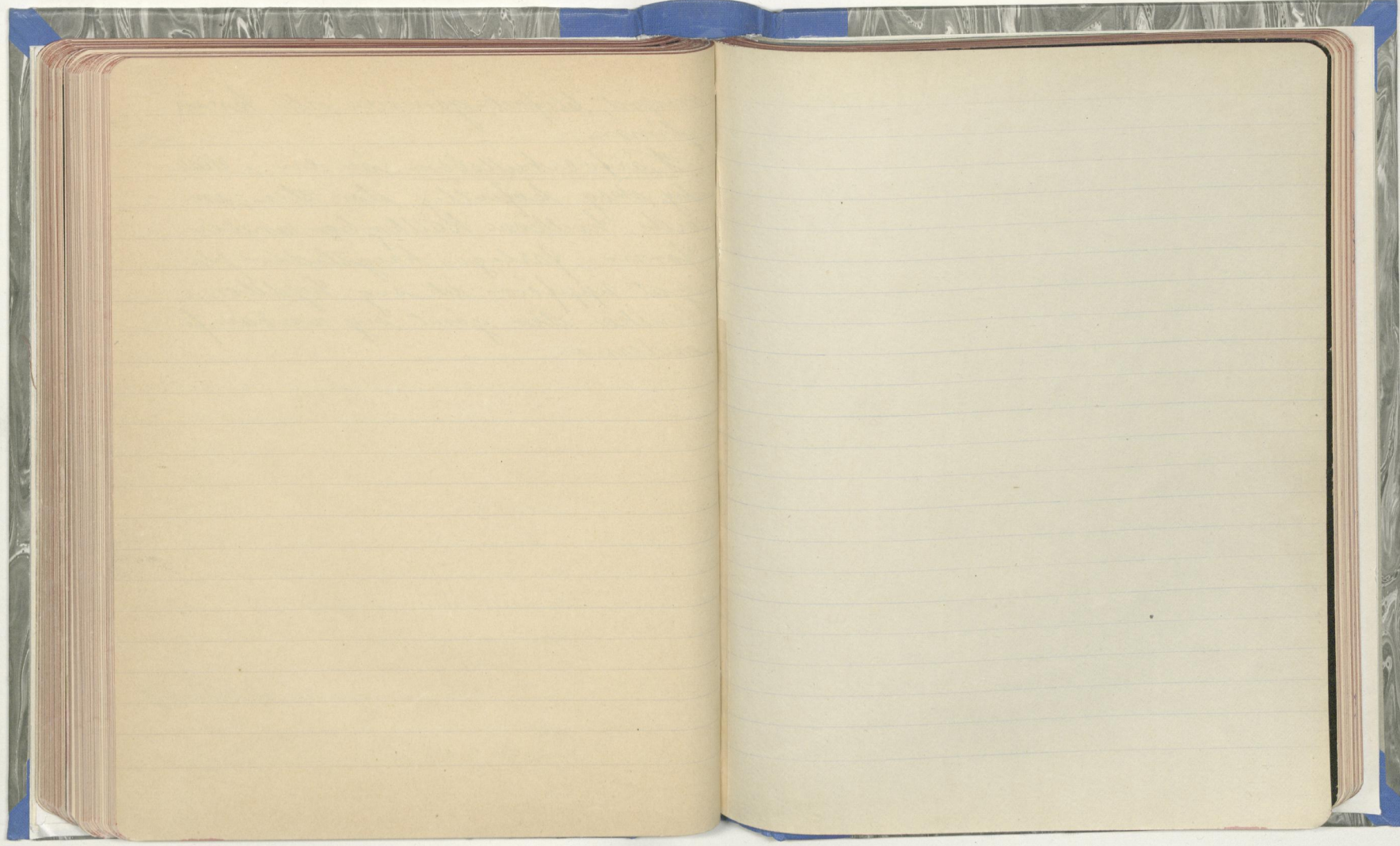

mynt, blifvit gämda och kvar
gämda.

Wärverkullsten är en i Käl-
by skog, befinnlig stor sten, in-
vid hvilken källbybor under
formen, farliga krigstider på-
gat uppföra åt sig hyddor, i
hvilka de gömt sig undan fi-
enderna.

Ganska ofullständigt.

12-106
14

reg. = kopierad för Folkkulturs arkivets
folkminnesregister

Kop. 134-142

93

Folkloristiska anteckningar
gjorda i Pedersö år 1899
af
Erik Sinne.

III Käftlet,
innehållande Historiska sägner,
Folksågor, Ramsor, Gåtor, Ord
språk och Ordstaf, Namnhisto-
rier och Anekdoter, Öknamn,
Skällsord och Kämnningar, Folk-
tro, Vidskepliga seder och bruk
i Pedersö trakten.
Bih. Lokall traditioner från Larsson.

Kop. Solvis

avskr.
Historiska sägner
från Pedersö. Kop. 96

Det blodiga bröllopet.

För lång tid tillbaka, hände sig en söndag, medan ett bröllop firades i Skult hemman i Forsby, att glädjen blef i sorg förbytt till följd af, att en ryttar-kosackhop helt oförmodadt öfverföll bröllopsfolket. De grymma barbarerna mördade en stor del af de på slagsmålnu aldeles oförberedda karlarna och bundt de öfriga samt radade dem därefter oframpå hvarandra tvärsöfver en städe i afsikt att sedan bortföra dem. Kvinnorna, och särskildt bruden, misshandlades nu af de barbariska sällarne på ett sätt, som icke kan beskrivas.

Till sist sammankundes bruden
och brudgummen med ett rep
vid fötterna och kastades öf-
ver en emellan träns trä
fastgjord stång, hvarefter de
känslolösa odjuret gjorde
ett bål af halm och stekte
brudparet till döds samt föj-
dade sig innerligt åt marty-
rernas hjärtslitande jämmer-
rop. Under tiden fiender-
na ryöte af deras rygli-
ga autodafier, lyckades en
af de på ställen bundna
karlarna få fram sin knif
och befriade sig själf och si-
na kamrater genom att af-
skära repen, hvormed de
voro fastbundna. Genom en
skyndsamt flykt lyckades de
rädda sig.

Minns från stora ofredens tid.
Förrädaren Kristian Käll. Kop. 98
I Källby hade invånarna under
den hösten 1714 sökt sig tillflykt un-
der fienden uti oflägsna rior,
skogkastur och öfriga svåråtkom-
liga ställen. En af bönderna
vidnamn Kristian Käll hade
dock stannat hemma. Han vi-
sade fienden vägen till de an-
dras gömställen och lyckades
därigenom komma i gunst
hockryssarnes. Bonden Henrik
Dalbäck, som var mycket rik,
hade uti kopparkittlar och silf-
verkanor nedänkt sina pen-
gar uti den s. k. Dalabäckem.
Detta uppgav öfver förrädaren
Kristian Käll för ryssarne, hvil-
ka nu förfärligt började antasta
Henrik i afsikt att få honom
att visa, hvor hans pengar voro

gömda. Bland annat slog de
ett rep om mannens hufvud, 99
drogo sedan i båda ändarna
så, att blod flöt ur offrets näsa
och mun, men det oaktadt
kunde han ej förmås att gif-
va sina pengar åt fiem-
den. Huru Dabäck dog
sedan tillfölls af den utståndne
misshandeln. Kristian Käll
lefde sedan en tid, föraktad
och afskydd af alla.

Minnen från 1808 och 1809 års krig.

100

Under sista finsta kriget hade
en rysk kosak under pågående
guststjänst ridit in i Pedersö kyr-
ka. Han red in genom den
västra dörren och fortsatte rid-
a till koret, hvarest han vån-
de tillbaka och begaf sig åt sam-
ma väg, som han inkommit, me-
dan prästen läste: Nu är en
fast bekräftlig tid o. s. v.

Å Stormäns hemman i Fors-
by hade desamma 3 kosaker.
De, som gjorde påhållning
i Wille & Pernu, gåt in hos
bonden Jakob Stormäns och för-
dröt pengar; men husbonden
hade ingenting att gifva dem.
Förgrymmade häröfver kunde

kosakerna honom emellan
sina hästar och släpade ho-
nom ned sig ungefär en half
km, då de läto honom
öfverrädd till sitt hem.

Vid Nix hemman i Kälfräns-
by hade ryssarna själva ned-
stjult en af sina egna män
samt nedgrävt hans lik i en
hålen af gården. År 1897 stälte
man vid brunngrävning på sö-
darens skelett, som då transpor-
terades till Pedersö kyrkogård.

Folksagor.

En apokryfisk saga.

avskr.

Kop.

För 2
Jagen

En gosse ifrån Forsby hade under fornas krigstider blifvit af fienden bortröfvad och förd till Ryssland, hvarest man ville tvinga honom att blifva soldat. Men därtill hade pojken ingen lust, utan han tog på schappen vid första lägliga tillfälle. Hela dagen sprang han öfver vida flätter, styrande kosan norr ut. På aftonen anlände han till en gammal förfallen kvarn, hvarest han beslöt att tillbringa natten. I kvarnen stod en tunn tunna, som hade en botten och ett sprundhål på sidan. Gossen stälpte tunnan öfver sig, för att sålunda kunna känna sig trygg emot rofjuren. Knappt var detta gjort, innan en stor varg inträdde i kvarn.

new. Vargen, som vädrade byte, snart
made sig tunnman. Den unge bjät-
ten i tunnman var icke sen att
gripa tag i vargens svans, då den
ne vid ett tillfälle kom inom
räckhåll vid sprundhålet. Kännan-
de sig fången, blef vargen my-
cket uppskrämd och rusade i sin
förskräckelse norrut, släpande
gossen och tunnman efter sig.
Med en hiskelig fart rkte den
tappre gossen en lång väg. Se-
dan hade han uppnått Finlands
skogar, då tunnman stätte emot en
stor furu och pamlade sönder.
Gossen nödgades då släppa sitt
tag och blef opp i furan, me-
dan vargen för sin kos. Trö-
gen hade han för alltid blifvit be-
lad för begäret att göra bekantskap
med små pojkar.
När gossen uppnådde furans kron

han märkte han, att stammen var
helt och hållet ihälig. Genom hä- 104
let, som utmynnade i den yfvida
kronan, släppte han sig försik-
tigt ned ända till roten. Tidigt
på följande morgon anlände en
rysk bonde till skogen i afsikt
att stjäla virke, hvilket han äm-
nade föra bort med två hästar.
Bonden körde fram till furan
och högg omkring densamma.
Gossen mödades tillfrån liden uppe
åt för att ej bli huggen i fäster-
na. Men genast, som furan fallit
till marken, ropade han fram ur
stammens rotändan. Vid denna
syn blef skogstjuven så förskräckt,
att han omöckligt tjutande sprang
sin väg, lämnande sina hästar
i sticket. Dessa tog nu gossen
omhändert och öfver med dem
tills han uppnådde sitt hem.

Saga om björnen, vargen och
räfven.

105

(Fabel).

Björnen, vargen och räfven
foretog sig en gång att odla
hvete i bolag. När de skulle
plöja, spändes björnen för plojen,
vargen styrde densamma, medan
räfven lade sig helt maktigt på
dikeskanten, förbehållande, att han
måste efterse, att färan plöjdes rak.
När skörden lade sig räfven för
att hvila på den sidan af åkern,
hvarifrån det för tillfället påkades
blåsa. Nu inbjudde han sina
bolagskamrater, att det var han,
som ästadkom blåsten, som un-
derlätade skördearbetet. När de
skulle begynna med träskningen,
öfvertygade räfven sina vänner,
vargen och björnen, om nödvän-

106
digheten af att hålla vakt, så att
ingen orår skulle störa dem i de-
ras lofliga förehållande. Spälf-
varden ham sig till vaktare. När
såden anödligen var tröskad och
rensad, skyndade sig påfven
att taga hand om hvetet, vargen
tog agnarna, medan björnen
på sin lott erhöi halmen.
Nu begynte de tre kompan-
jonerna att mala och baka.
Påfven bakade utmärkt gott
hvetebrod, hvars doft petade kam-
raternas aptit. Det brod, som
björnen och vargen erhöi, var
naturligtvis af hvarken smak-
ligt eller närande. Därför be-
stodo de att fråga påfven, hur-
af det kom sig, att hans brod
blifvit så fult och rart. Det
kommer sig däraf, svarade den
skälmen, att jag maler så ut-

märket väl." De arma kräken
beggente nu smala i sitt anletes
svett, men brödet ville ej bli
bättre ändå. Slutligen såg de
tjungen annan utväg, än att begä-
ra hjälp af präven, hvarför de
sade till honom: "Gif ett oss
litet bröd, annars svälter vi ihjäl.
Men den falske skälmen hän-
tog och svarade: "Sådana aslin-
gar är ingenting annat värde.
Sköt er själva, så gör jag!"

Saga om björnen och präven 3

En gång hade björnen fångat
och dödat en hare, hvilken hans
majestät, konungen i nordenska-
gar just ämnade spisa till fruk-
kost, då präven lunkade fram
ur buskarna och sade: "Vänta
nu litet! Jag kört väl också få"

en bit af stekem, emedan det
var jag, som tröttrade ut den
stackars jösse; annars hade du
väl ej varit kall att fänga den
samma.

— "Du sladdrar mer än du
förstår," brummade björnen,
men han var lika fort som
jag nämner tre slag af trä,
så var du få en munbit."

— "Tid," sv. al., svarade råfven rastl.

— "Tall, furu, trä," mente björnen.

— "Haj," du tog miste," skrek råfven,
"ty tall, furu och trä kunna
vara ett och samma."

— "Ja, det lär nog vara så," sv.
Kände björnen samt tillade:

"Du får smaka, men blåt en
munbit. Kom ihåg det!"

Råfven, som troligen ansåg att
haren i sin helhet var en lämplig
munbit, tog haren i sin mun

och för sin väg. Björnen ville
hejda honom, men hann blott
abbits hans svanspets. Sedan
den dagen har råfens svans-
spets vit färg.

109

Guid. lärer ej gäcka sig. ^{anika}

Kop.

Lekal-
träs.

(Bilden är verkligheten).

I Pedersötrakten lever ännu en man
hvars anlete är gräsligt förstört af smitt-
koppor. Som yngling var han mycket vacker
och äfven mycket stolt däröfver. Fung-
domligt öfvermod plågade han skryt-
samt säga: "En fattig yngling är jag;
men ett djäfligt vackert hufvud har
jag." Om dem, som voro koppärri-
ga, plågade han gäckande säga, att
han klockpat dem med ärtpräsen i an-
siktet. Men vid 21 års ålder in-
sjönde han själf i smittkoppor,
hvilka vanstälde hans ansikte värre
än någon annans.

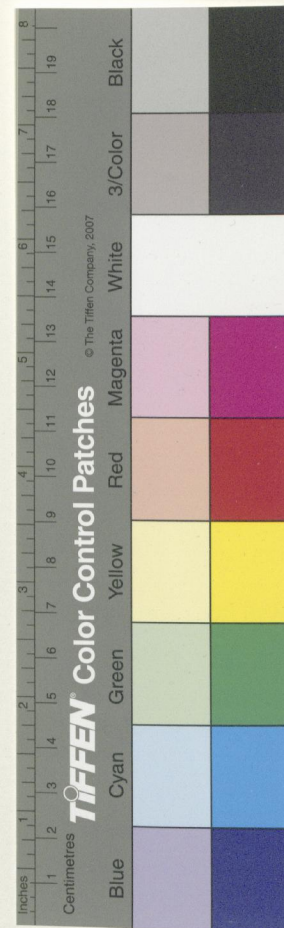

Ramsor.

110

ny Wippra vappa
Källartroppar
Går i annars lada
Till att göra skada.
Bit i stick, bit i strå!
Alla vippor på.
Den, som domen faller på;
Han skall genom dörren gå!

ny Öl är vin i källarn. Ny-
man och Snellman, Brandsta-
ka-Ossund, fängförarn i
bortsläpparn, skötyxan i sjö-
man. Nyprästen är män, nykypta
värden är män, mökkoqummas
fejolsättje, storpojkas mössa. Räs-
kärge märke, klassela födas, ut-
slipade väfvarn, väjvarn i
storpioko, Lena, må grön kofta.

111
Finnilä jaha, mä bli jacked, Fin-
nilas stampo, snejdo, vindo i
trindo, kapelltiuno, pansa-
rofro. Westerholms smedevä-
ä dö; Fastas bö-mä. Mälä
stjäl it mä en gröjt, lägg
kumorn i bå ändarna. Hon
i all världa fejlar då Bri-
ta-Maj, lå dö int gar äster
sofva?

Millionen.

Tie lödor (lador), tie stjältar på
hvar lödo, tie tjälingar på hvar
stjält, tie kontar på hvar tjä-
ling, tie kattor i hvar kont o
tie ungar i hvar katto.

Gätor.

112

Blåmor i bätjen.

(Gäddan).

Hva ä hä, som liknar häst-
skoe, men ä int hästskoe äntä?

(Märaskoe).

Hvem gar på dag ä nat, ä
kommer alder ti döra?

(Väggklocke).

En skäda, två byss, en
snasar ä en grinar.

(Ansikte).

Hvarters lang ä stundom lite
länger, som emilla ~~hasars~~ ^{hårs} bøj. 5
nä hänger.

(Tobakspipo emilla tändrä).

Tygra systrar springer bak.
ät hvarar, men händer int
opp hvarar.

(Härflyäskruftjone).

Fem sysskon hvila i hvarsen

komar.

(Fingra i fingerhandskar).
Någon och Ingen bodde i en
stuga. Någon gick ut. Ingen
gick ut. Hvem lämnade kvar?

(Och).

En fager jungfru kommer
gångande, hvita fåglar kom
om flygande. Jungfrun tog dem
alla till fäinga, stekte dem
med egen värme och åt dem
utan mun.

(Solen och snöflingorna).

Hund stod på Runtaberg och
hållde utåt hafvet. Sagot var hans
namn. Hvad hette han?

(Sagot).

Luden som ett får, trind som
en mask, ligger på låret och
väntar på hålet.

(Ukardningen).

Ordspråk och ordstäf. alla 1-13 cop
juni 1915 18.5 d

Han stjern, som all spräckas för, ¹¹⁴
var snart vät.

Släck int elden när lampor!

Släck int fönn ä droppar!

Tär mytje är, ti vil meje.

5 Djift dā, så hoppas dō lagom!

Djift dā, så komber dō mē bā

lötrā i vādā.

Tā in af mē knifor, hā val

för tjärt, sa gubbe, tā ha slo

sta mē knifor.

Främst fingre ā fört i mun.

Nā tar ā ti byri, sa gubbe,

mista ögonlätje.

10 Tāt aldär om, sa flickor.

Tā ā oräkneli, sa gubbe om

rågskyla sin.

Tark sko ā ha, sa tjälvingā

ät prästn.

Tā var kot för vägglösā, sa gub

be, tā stögo brann.

Skänthistorier och anekdoter.

En land^{Prästen och nämndeman.}präst var god vän till en i socknen boende rik nämndeman. På prästen en dag, sin vana trogen, kom till nämndemannens gård i afsitt att pröta bort en stund vid tölldygglaset, blef han vid inträdet i nämndemannens sängkammar vittne till en högst opassande handling, som verkställdes af landmannen och husets värdinna. På det högsta upprörd i sin prästsjäl, skyndade han sig att underrätta maken därom, hvilket han gjorde i följande ordalag: "Käre bror, jag kan ej annat än beklaga dig; ty det går syndigt till i ditt hus. Nyss har jag påträffat din hustru, utöfrande

äktensloapsbrötts onsd länsmannen."

116

- "Tytt, så nämndeman, jag har lagt honom därtill, emedan jag önskar erhålla en arfrings."

- "Huru mycket har du betalt?"
sporde prästen mycket.

- "Två tunnor peng, lydde svaret."

- "Tusan, så mycket!" utropade prästen, jag skulle ha gjort det för en."

Prästen och bondvärdinnan.

En bondvärdinna kände sig en gång litet sjukkrasslig, hvar för hon gick till församlingens präst i afsikt att hos honom söka bot för det onöda. Sedan prästen mycket nog undersökt den vackra kvinnans kropp, afgaf han

följande utlåtande: "Du har
helt ofyligen blifvit i process. 117
men gästet saknar hufvudet
af denna orsak är du sjuk. Så
huru kan dock hjälpas, om du
låter mig skapa hufvudet
på barnet." Däremot hade bod-
vårdinnan ingenting att invända.
Nid hemkomsten tog gammam
sin gubbe i upptuktes med
följande ordalag: "Så är ju
taka slarvar, så int var hä
ti wanting, om hva dö ska
jära, i nu har dö glömd bort
ti laga höfvo på kani, så
pastorn mästa jära hä."

Hvad säger David? 3

En fattig präst plågade laga kott på
kredit hos en slaktare, som hette Da-
vid. Ennan prästen en söndag gick till
kyrkan, bad han sin dräng att gå

till slaktaren för att hämta kött, hvil-
ket körsan skulde anrätta till mid-
dag åt prästen. Också det begaf sig
medan prästen somna söndag präste
koden, att han tillfälligtvis kom att
anföras skow. Lärdes om, hvilka han in-
ledde med frågan: "Hvad säger Da-
vid?" Prästens dräng, hvilken nu in-
trädde i kyrkan, skyndade sig att
besvara frågan sålunda: "Ja, Da-
vid säger att prästen omöjligt kan
få mera kött på kredit, innan
han betalar rakningen; så nog är
pastorn tvungen att vara utan bif-
stek till middagen."

Hvordan han grät.
En präst, som ikke hade synner-
ligen god mänsröst, blef en gång,
medan han en söndag förrättade
altartjänst, varse en kvinna, som
formligen badade i tårar. Prästen

119
inbillade sig, att han genom si-
na, djupa toner väckt henne en
syndasömn, hvarför han kallade
gumman i sakristian och sporde
henne om gjälets tillstånd samt
försökte trösta henne, så godt han
kunde. Men gumman grät
fortfarande och sade: "Uhu-u-
buhu-u.., ja kunde int anna,
än byn grät, då ja kom ihåg
hate svart-ä hvitplåter kalfve vän,
som storkna i pissettarna, ä lä
lät ha på samma sätt, som till
prästen mässe."

— "Ut, ut!" sa prästen.

Han tog ej betalt för det. En bård. 5
kvinna kom en gång i gurgel
med en präst, som påstod att hon
ljög. "Ja tar jag inga betalt
för det," lydde hennes spetsiga
svar.

Orsak till giftermål. En gammal
addebrad sytningsgumma svarade
på frågan, "hvarför kom gifte sig
tredje gången?" "Nä, ja jol ä
bara för skolappare, som ja int
kan tjölfa."
Satiriskt. En lundthandlande skriat
en gång för en bonde öfrer sin
skolhet och sade bland annat:
"Jag har aldrig i mina där be-
häft släpa och slita med min kropp
för att komma fram i världen,
utan jag har blott arbetat med min
goda hufvud."
"Ja så," svarade bonden, "to hör ä
ti hâte släkte, som arbejtar mä
höfro sätt. För hejm har ja ä tri
lejdningar af ha sorten, ä ti ha
nära på vänd opp mer hejla
gälv män."
"Nä, hvilka äro dessa?" sporde handl.
"Mina svin," svarade bonden.

121
Lotten är mångahanda. En bonde-
son, som på ett rafflande sätt vil-
le skryta öfver sin vackra, välbyg-
da hängård, plögade säga: "Det
är jag, som är hemma ifrån
den gården, därffingenting ha-
ar att bli."

Många tillbedjare. En bondedotter sköt
för sin väninna öfver huru hon
varit bra kullid. Bland annat be-
rättade hon, att hon på lördagsmätter-
na hade besök af fiare i sådan
mängd, att hon plögade blifva, skinn-
lös i händerna, af bara handtagase
i hälsase.

Sötast i lifvet. En man, som lag på
sitt yttersta, tillsjordes af sin äkta
häftom, hvad som för honom varit
sötast i lifvet.

— "Giraffe, din sats!" voro hans
sista ord.

gar.

Purmo borna öknämnas, ludi-purmo
boa eller purmboa nä lurfvo
ska. } Larso borna öknämnas
räsvarmba, " emedan de till stor
del liknåra sig med fisk. Till
man göra en larso bo topprasen.
de, så ställer man till honom
den kostliga frågan: "Huru
många kutulskinn gå i en
öbopäls?" Till purmo borna stäl-
las ofta nog frågan: "Är int
tö från Purmo, som je såll
hurmo?" } Ransg
Ransg
Ransg

Sprungas Tilda har riktat språket
med följande tanklösa meningar:
"Hkk (Hda) ta i grästen, så lång ja lar
pojte ur gryto!" } härm-
ning

Knifve, ga undan, så int Hkk jat
der da i ögo!

Hä var ju sama pojte, som ja gift

finnna af i gravis.

Hla var na sa heli a lordaskvato
no, sa, Spungas Tilla en mandagomorgun.
Herr vordige insjantor prest, skun
sa int kuma fa tjön en halftun
no rag ti satiparor?

Vej, om ha skun vara lordaskvat.
ti i morabiti, hva ha skun vara
just i treffit."

123

Folketro.

124

Hos den stora massan af vårt folk
fortleva ännu sedan forntiden män-
ga egendomliga föreställningar och å-
sikter om vissa naturföreteelser och
naturföremål. Så t. ex. lever en stor del
af allmogen i den tro, att regnbågen
uppsuger vattnet i malnen. Man inbit-
lar sig, att regnbågen, då den visar
sig, står med sina ändar i haf,
träsk, äar och bäckar. Malnen så-
väl som regnbågen tros bestå af en
fast, spänslig och ihälig massa. Så
som bevis för ett dylikt påstående
berättades en gång följande högst märk-
värda historia:

^{Kop.} En bonde ifrån Nykarleby socken, red
de i en båt upp för Nykarleby ålf. Bäst
han i allsköns ro fortsätter med detta
sitt arbete, vändande ryggen förut, så
han svänga sig om och blir till sin
håpnad varse, att han befinner

sig endast på par sammans afstånd.
Ifrån regnbågen, hvilket lik en
fjättepump uppsuger vatten ur sin.
Genast inseende det farliga i si-
tuationen, börjar mannen att backa
af alla krafter, men ingenting
hjälpte. Båten och bonden ilade
med en hiskelig fart genom regn-
bågen upp i himmelens sky. Här of-
van molnen hvilade han sig en stund.
Dock fann han vistelsen därstädes icke
så synnerligen treelig, hvarför han styr-
de båten ned genom en öppning i
molnen och seglade lika hastigt
ned till jorden, där han hamnade
uti en mjuk - gööselhög. Något vi-
dare men lär bonden ej ha er-
hållit af sin ofrivilliga himmelfärd,
än att han från den dagen var litet
halt på högra skänkhan.
Äfven berättas det, att farttyg förlöst,
då de råkat komma in uti regn.

bågen. Hæraf kan man antaga, at
begreppet om skydrag och regnbåge 126
så att säga sammansmält uti allmo-
gemannens åskådning. Sant är ju, at
skydrag eller cykloner kunna ästad-
komma rydliga iditåggelser på så-
väl haf som land, isynnerhet under
hatare luftstroch; men regnbågen är
härvid helt och hållet oskyldig. Den
är blott en prektfullt sken, framkallad
laot af ljustrålarnes brytning i den
vattenmättade luften. Att molnen äro
blott dimmassor vill mängen icke tro-
fa, en del påstå sig ha set från
himmelen nedfallna molntappar,
hvilka varit af grå eller gulaktig
färg. Undersöker man närmare
dessa, molntappar, finner man
att de äro lösa svamparter, hvilka
hastigt uppsvållas ur kväfvatten jord.
Dä. åskan går, menar man, at
Gud i sin resande vrede bull-
ar.

Kop.

127
Kop.
har med stenar eller torviggas där
öfver molnen.

Den fatalistiska vantron, att Gud har ^{utsett}
att hvarje människa på förhand, utsett
alla hennes olyckor och missöden, är
lika allmänt utbredd, som den åsik-
ten, att ingen människa kan dö i
fortid. Af denna orsak bryr man
sig icke häller om att undvika sjuk-
domsmäta. Helt ogeneradt taga far
och mor sina små barn med sig
till ett i ter. Skarlakänsfeber insjuk-
nadt barns dödsbädd eller begravning.
Och när dessa barn sedan insjukna
i samma sjukdom och dö, så säga
far och mor i sin „oskuldofulla“ sam-
vetsöfvertygelse: „Ja, här va sätte af
Gud utsett, att lepras tid nu va kummi,
så tär för mästa di bort.“

Kop.
Brännin tros ega förmåga att bota ^{avskur}
allehanda skrämper, som kvalja män-
niskor och djur. Endast få sjuas

128
ha redan på, att rusdryckerna inne-
hålla ett gift, som fördärvar mäns-
niskans både kropp och själ, och att
det är upphöfvet till mer än tre fjär-
dedelar af alla bröte samt för of-
rikt ästadekommitt mera elände
och jämmer i världen än alla krig-
tillsammans tagna, och äfven den
sen torde i de flesta fall blifva
alt annat än friska där af. (Kop. avsk.)

Binnikemask, spalmask och spring-
mask anses vara nödvändiga för
matsmältningen, medan verkliga för-
hållandet är det motsatta. (Kop. avsk.)

Isalor tros öfvervintra på bottens-
af sjöar och äar. (Kop. avsk.)

Handens och hättens luktsinne, el-
ter våderkörn anses ligga i morrhäns-
(Kop. avsk.)

Låga koningsrum, anse många, avsk-
hålla bättre värme än höga hvit-
het är ett stort misstag, i det att,
(Kop. avsk.)
som bekant, luften är renare i hö-

ga rum än i låga, och ren luft
är flerfaldigt lättare uppvärmd än
oren. - Ett lågt rum kan vara
kvarnare än ett högt, men inga
lunda varmare. Kop. arsh.

Slutligen finnas äfven sådana,
vilka mena, att bokliga kunskaper
äro för allmogemännens och
kvinnans behöfliga, ja rent af
skadliga. Sådant folk håller sig
vanligen ej till med någon tidning,
så äfven dessa betraktas som onytti-
ga. Men säkert är, att de, hvilka
hålla sig med en god tidning, ha
en mera sund uppfattning om
saker och ting, än sådana, som
ansä kunskap och vetande vara
så värdelösa ting, att de för inhäms-
landet däraf icke nämna kost på
sig ens tre mark om året i form
af prenumerationsavgifter för en god
tidning. Den som vill leva i o-

130

Vidskepliga seder och bruk i
Federsötrakten.

131

Vidskepelse råder ännu tyvärr
ibland vårt folk mera, än man i de
ta upplysta länshvarf skulle vänta.
Erkännas bör dock, att vidskepelsans
dimma allt mer och mer skingras, i
den mån upplysningen stiger. Men
den öfver hären rufvande dimman
som så länge inhållt människor
anden, skingras ej så lätt. I det
följande skola några på dessa or-
ter förkammanas seder och bruk
af vidskeplig natur omtalas. Kop.

Genom olämplig vård få ju barn
ofta nog utslag på kroppen. Då
menar man, att det onda har fast-
nat i från någonting. En "klök"
gumma" eller en "klök gubbe"
rådfrågas, ifall man ej själv hämnar
till botemedlet. Enligt följande re-

reft söker man då ofta nog bota
 "Fästnase". Man tager vatten från
 en å eller bäck. I detta vatten strö-
 par man stoft ifrån 9 slags me-
 taller och bläser däri medels
 en blåsbälg 3 gånger, hvarefter
 det sjuka stället tvätts i det så-
 lunda preparerade "Hälsorättnet".
 Sedan bortspillas man vattnet på
 det sättet, att det kastas öfver vän-
 stra skuldran i den å eller bäck,
 hvarifrån det tagits. Samtidigt där-
 med läses följande trollformel:
 "Har du kommit ifrån vatten, så
 far i vatten; har du kommit i
 från luften, så far i luften; har
 du kommit ifrån jorden, så far
 i jorden." Härefter nämnes 3
 höga namn.

Båder söker man bota på följande sätt. När varet börjat flyta,
 tager man litet där af och sätter

133
på en tyglopp. Loppet kastas sedan
på ett ställe, hvarest vägen förgrenar
sig i 3 håll.

14. Vårtor söker man enligt följande
metod fördrifva: I en eldskak-
ugn kastas lika många salt-

kor, som vartorna äro till anta-
let, hvarefter man hastigt skundar
sig ut, så att ej spraket höres.

»Fäls för då, så var dö int kräsa,
säger ett i orten vanligt ordspråk.

15. När man inträder i ett rum, i hvil-
ket man ej varit förut, spottar
man tre gånger och säger: Sank,
Sank, Sank, kräsa tö må, så
kräsa ja tö." Gär det ändå,
trots denna försiktighetsåtgärd, så
tidigt, att man blir kräsad, söker man
bota det ändå på sätt, som följer:
Man bliser 3 gånger i en knifsti-
da och gör med utsträckt arm
konststycket på stugudörren.

134
 Ett annat sätt, på hvilket samma sjuk-
 ka lär kunna botas, består där i, att
 3 brinnande trädstickor föras motsols
 3 hvarf omkring den sjukas hufvud.
 Samma procedur kan äfven utföras
 med tre begagnade backbrästar,
 hvarvid säges: "Haikki paskap pois."
 Tändvärk botas sålunda: Man ta-
 ger en hästskosöm, hvarmed tänd-
 derna petas, tills de börja blöda.
 Sedan slår man in jommet i en
 tjölke, på hvilken hvarken solen
 ser man, han skina.
 Ett annat botemedel för tändvärk är
 följande: Tänderna petas med en
 trädsticka till dess att blod börjar fram-
 sippra. Af blodet sättes litet på en
 bomullstopp, som sedan sättes i
 ett hål, hvilket för ändamålet bor-
 rats i en al. Sedan slås en plugg i
 hålet. När att detta är väkstället,
 går den sjuke hem för att hvila.

Kop.

Kop.

Kop.

Han måste då nog akta sig för att
på något sätt gifva ljud ifrån sig.
Seke ens en klagan får undslippa
den sjukas läppar.

135

Kop.

Blod stämmer på nedan beskrifna
stätt: Den skadade lemman ombindes
på ett ställe, som är närmare hjär-
tat än såret, hvarefter följande klu-
formel appliceras: Jag binder dig med
det band, som jungfru Maria spann
på långfredagsnatten i namn etc.
eller också följande: "Åh, stis, du
röda blod, såsom vattnet stod stilla i
Jordan floden och såsom solen stod stilla i
Gibeon och månen i Sjalon
dal, då Guds tjenare Josua strid-
de emot de Amoriter. I namn etc."
Påträffar man sommartid en ge-
tingskälla, är det ju fara värt,
att man kan bli stungen af de
tappra getingarna. För att skydda
sig emot en sådan eventualitet
läses följande: Med det band,

Kop.

136
Hvarmlö flugfru Maria var bunden
långfredagsnatt, skall getingen stann-
vara bunden. Framm etc."

leg. Sam skydd emot humlesting la-
ses följande skojiga formel: "Hum-
bel, humbel, stick int mä i läse,
stick mä i gambäl säre!"

leg. Fel och sjukdomar hos krea-
turen söker man vanligen bota
medels vörskapeles. Mot kreaturs
sjukdomar i allmänhet brukas man
jämvänta, förutom brännvinet, hvilket
uppblandas med att möjligt sättyg,
afven en färskinnspån, hvilken
varit bredt öfver ett lik. Endy-
lik fäll hålles i 3 timmars tid bredt
öfver det sjuka djuret.

leg. På Hassnäs i Sundby af Pe-
dersö socken lefde för några år
tillbaka en mäktig trollkarl, vid
namn Johan Westertun, hvilken
var nära på lika namnkunnig,

137
som hans store namnfrände i En-
köping. Till Johan Westerlund för-
dades folk ifrån när och fjärran.
Han "skådes i brännvin" och botade
både folk och få, prästers vet. 1

Underlig förefall metooen at ge
in åt häste för hallo."

q. Ett sätt att bota hallo hos hästar
består afven däre, att man hoppar
3 gånningar af olika färg till
ett snöre, hvilket lindas 3 tvärf
omkring hästens gelatitliga fot
samt tillnytes med 3 knutar. Sör-
ret får där stå, till dess det af sig
själf faller bort.

q. När en ko vid mjällningen
sparkar, tager man 3 stenar
ifrån en bästäng och binder
dess i hans svans.

q. "Hjälpa icke horna komma
hem till kvällen, så sättes en
harp, en gryta, och en nyckel i

stället för bås, hvarefter man springer till bostugan och ropar åt bostugentem: "Laga hjörknödror!"

138

Kop.

Om en liten half ej vill hålla sig med korna i skogen, tagas härsträn ifrån skälkorn. Dessa härsträn sättas i 3 brödbitar, 3 i hvar skedera, hvarefter man låter halfven äta brödbitarna, samtidigt som man i hans öra ropar: "Skä ska tö föls mä stjälkodo lika trovär, dit, som lå fan föls domarn titinje!"

Mycket ore ju härn ännu
att sägas; men emedan det an
förden redan upptagit stort utrym
me, må det vara nog för denna
gång. (1)

Kilvang.

139

Kop.

Lokaltraditioner från Larmsmo.

Larmsmo socken består af 2 större öar, Larmsmo och Eugmo, samt af en mängd mindre öar och holmar. Därför kallas socknen vanligen Öja, hvilket betyder Öar. Det berättas, att socknen ursprungligen beboddes af två bröder. Lars hette den ene. Han bodde på den ö, som bär hans namn. Erik hette den andre brodern, som bosatte sig på Eugmoön. Namnet Eugmo skulle således vara sammansatt af Erik, som på landsmålet vanl. förkortas Ejk, och mo (=Ejkmo).

Nygrundet. Benämnes ett i Larmsmo skärgård beläget grund, på hvilket mycket blifvit funnit. Här säges 12 präster med sin familjer och egodelar ha funnit sin graf i

140
bålgjorna, då de under forna krigs-
tider ville söka sig en tillflykt
i Sverige och i denna afsikt
begifvit sig ut till hafs med ett
fartyg, som på Nygrundet led
skeppsbrätt.

Rysspotten. Ungefär 3 km
norrom Wiss hemman i Eugme by
ligger ett litet träsk, kalladt Ryss-
potten. I den träsket omgifvande
skogen hade under stora ofredens
tid en hel mängd människor
både ifrån Tellerö och Sarsmo
sökt sig en tillflyktsort undan
ryssarnas raseri. Men dessa
hade likt rofdjur i nattens still-
het plötsligt öfverfallit och dödat de
värnlösa människorna samt kas-
tat deras lik i träsket, som till
minne af denna händelse bär
namnet Rysspotten. Wiss gård
brändes och sköflades. Endast

en rik kvarstår där ifrån den
tiden. Här hade de storkars flyk-
tingarna båt under dessa besvärliga
tider. I en båt i denna rik
finnes en hel mängd bönmärken
inristade. Tvifvelsutan datera
sig i frågararande bönmärken
ifrån stora öfverskott.

Gref hemman i Laksnaby kal-
las vanligen Greivas. Detta namn här
gården efter grefve Salomon Polyear
nus Cronhjelm, som egde hemmanet
på senare hälften af 1700-talet. Om den
ne grefve berättas, att han som ung var
mycket rik, men blef sedan så ut-
fattig, att han sålde brod i hu-
set. "När som greivi i Öja,
tå a var utan brö," är ett ordspråk,
som syftar på honom.

Under välmaktens dagar ha-
de grefven varit en ryktligt öfver-
modig och "lösig" herre, som

förde mycken pomp och slät.
Han plågade då antända sin-
pipa med "pappersedlar" (se-
delmynt) samt roas sig med att
på ytan af den lugna fjär-
den "hasta smögås" med silf-
vermynt.

J. L. Lösen praf på Lärsmo dialekt må följ. anföras.
f. L. Åstrand. Greta, spaserar må gambälsmott.

Åstrand. Greta på att bli påstått, att samt ejus alder.
til, ä int fast gambälsmott stöjst sken kam, sken ha
vara rädd, bruka ha havet. Men i sista someras, till
ho var må arsten på ån, ja ho si, ha o alder o
trodd på. Hö bänd så sålejs, att ho kom till ga bak
om lodo som hasten, ä ha komer ha smidstjäl
klodd som ejus herr ä svart som ejus viger, fatar
enar i arme ä säger utan na vidare Lous:
"Ho är o så go ä föt må." Hö Greta, ho streta
till bak, så mygje ho orka, men tar djölpt inga strolar,
utan ho got föt må öfver hejla ån, lart de kom
ti skoj. Hö gret ä ha, att o sken släpp enar. Ti slut byr
ja Greta läsa opp all böner, som ho kunn utan till ifan abesta
tja, ä ta mästa ha sus i fara vige säm. Men att ho
fango gar int Åstrand Greta o skryter af, att int ha är
rädd kamt.

Högskolan Herr Pro-
fessor!

Jager mig härmed fri-
heten att sända ett
litet urval af från min-
samlingar såsom prof.
Skulle nog sända mera,
men har för närvaran-
de examensbränska,
hvarför jag ej hinna.

Synnerligen god tillgång
på spökhistorier, moster
och gåtor finnes här i
Turmo. En och annan
historisk berättelse lyder
man äfven uppleta
härstädes. Folkvisor, förfä-
tade inom denna kom-
mun, äro ej många, men
dykta hafva min bror
Johannes Finne, och min
syster Sofia Jonsson
~~hvar ena~~ ^{bestämda} ~~hvar ena~~ ^{hvar ena} ~~hvar ena~~ ^{hvar ena}
fabricerat i stor mykhet.
Gärna skall jag
insända dessa visor
till Svenska Litterat-

sällskapet, ifall så
önskas.

Skulle vara sin almarit
tacksam, om jag finge
rät angående ifråga-
varande verksamhet.

Turmo, den 17 maj 1899.

Vördnadsfullt.

Erik Finne,
folkskollärare.

Gälar

1.

Uppför backen, utför backen
görmar linta skifvor.
(Plantosäg).

2.

Kusar ständigt utför,
bär en vit vante i munnen.
(Strömmen med skantappen).

3.

Skävar om dagen mulet öga,
om natten med tusen.
(Hjarnhimmel).

4.

Går i rummet nat och dag,
kommer ej till örren.
(Vaggarett).

5.

Tusenåriga vandrar
änna ej försökt att hvila.
(Plantornas).

Stundom kort och stundom lång
stundom vid och stundom borta
(Fruntimmers kläder).

7.

Fästän utan hj och sans,
sköna lärdomar jag gifvet
(Boken).

8.

Hvem är det, som skrattar
särskilt sorg som glädje?
(Skatan).

9.

Hvem är orsaken till de
alla flesta olyckor?
(Engen).

10.

Hvem har det skarpa
hufvud?
(Spikeln).

Kop. Wms

Dröspråk. cop. qm. 1915
W.S.A.

Arbeta, så lever du.

Stor karl fördrar stora byxor.

Den sten, på hulten all spott,
blir snart nog vät.

Felke hjälper det att bränna
upp sin via för en fattigär.

Va syndamättet blir fault, så
rinner det ifrån alla bräddar.

Lyft låder fördrar mycket
smörja.

Han, som det vara tyst,
det mycket.

Oröfögl. cop. juni 1915 WS

8 Du ligger och drömmar
sådant, som aldrig är sådant,
sa' gubben åt gumman, att
hon förlöjlig den dröm.

9 Jag tar aldrig betalt för
det, sa' gumman åt prästen
när han påstod, att hon bjöd
Frånsta fingret först i munnen
sa' gubben grävtare äppel
sättpotatisen.

10 Jag struntar i karlen,
men det var skada, att
hästskuturöt emkom, sa'
hustruns vid underrättelsen
om, att mannens hönt in
på soppis och emkommitt.

13 Ante där jag någon
ny före gäst, sade en
kam, gråtaner, och hen
nes mans begrafte på

långfärdagen.

14 Kommer det, sa' kommen
det, sa' den, som såväl
i snödrifvan.

Skönta dig, att utöfva
sinas ägodelar vid bords-
ändan, snart skall du
få ligga din munsti-
tar vid dörran.

15 De är ä' till långt, men
men de ä' ä' grant.

16 De ä' så lång,
sa' ä' räcker till sä' en en-
gang.

17 Är ä' så sövill frejst
stufvas, sa' sä' int ny!
Ja' nött vändam, sa' fru-
arn, lås ä' vett utsparken.

18 De msta full sate vara utsitt,
sa' fliche, djift på må, enslerskuste.

19 De msta full sate vara utsitt,
sa' fliche, djift på må, enslerskuste.

20 De msta full sate vara utsitt,
sa' fliche, djift på må, enslerskuste.

WS 7/6 15

Afskedsvisa.

1. Nykärby.

En visa jag sjunger, fast svag är min
Ty den är för kraftfullt sorg.
Mitt hjerta, det klapper så härt, när
Som vider vort lamm, sin borg.

2.

Men värde nu förvandlas i svartskalen
Jag känner en ort så stor,
Mitt hjerta, det klapper så härt, när
Och afven du lider, jag tror.

3.

Den lyckliga tiden var tages sitt slut
För evigt vi skiljas nu må.
Vår kärlek står fast till den sistas minne
Tills vi ifrån jorden bortgå.

4.

In höder vi sträpet till skiljemansans
Vår släkt har ju önskat vort väl,
Förnekat vår kärlek, vort äktenskap
För att en all orsak och skäl.

5.

De omständigheter, fast omnes så många;
Så måst vi nu skiljas förvisst.
Ej borde jag sjunga sån klagande sång,
Då kärlek finns ej någon brist.

6.

En vänder nu ryggen ditt förnesland,
Din far och din mor och ditt hem,
Det barnsmors väste, den lundens strand
Samt en annan, förutom all den.

7.

Vår kärlek har varit försett äppel prof;
Orubblig den ännu står fast,
Och klaffarens tunga ej gifvits namn ut;
Där för ju nu afven sin rast.

8.

Jag vrigas dock inte, men ser all syn,
Fast mångens förtal gör mig ve,
Det var ej hans mening där ifrånom syn,
Att dig väl jag skulle utse.

9.

Det låter som enbald att tala så här,
Och striden mot högmets matet;

Men skiljas för evigt från den man
har här,
Är prävarne gjort, än som segt.

10.

Men hand om till afsked jag råder
jag,
Så föst jag till trohet sig gaf.
Omätta väl tivena låga de ser,
Såm håller vårt hjerta i kvif!

Öfranstämde visa är författad
af bursen Johannes Finne,
från Markby af Nyls artle
Rog sognen. Han sjöng varit
afskedsvisa åt sin fästning, och
han stod i begrepp att resa till
Amerika. Johannes Finne
har skrifvit flera visor, af
vilka en del äro bättre,
andras återigen sämre, än de
här anförda.

Erik Finne.

